

Ekonomi ve Ekonometri Merkezi

BLOK MERMER

İHRACATINA GETİRİLEBİLECEK
KISITLAMALAR VE
MUHTEMEL SONUÇLARI

Refik Erzan ve Murat Taşdemir

Bu kitap *Leonardo Mermer Madencilik A.Ş.*'nin katkılarıyla yayına hazırlanmış ve basılmıştır.

İçindekiler

ÖNSÖZ	02
1. GİRİŞ	03
2. MERMER VE MERMER ÜRÜNLERİ	04
3. TÜRKİYE VE DÜNYA'DA MERMER ÜRETİMİ VE İHRACATI	05
3.1 Türkiye'de mermer üretimi	05
3.2 Türkiye'nin mermer ihracatı ve gelişimi	07
3.3 Dünya'da blok ve işlenmiş mermer endüstrilerinin yapısı	13
4. İHRACAT KISITLAMALARI	14
5. TÜRKİYE'NİN BLOK MERMER İHRACATINI KISITLAMASININ MUHTEMEL ETKİLERİ	16
5.1 Yerli işleme sektörünün desteklenmesi	17
5.2 Ticaret hadleri	18
5.3 İhracat kısıtlamaları ve pazar payları	19
5.4 Üretim teknolojileri üzerindeki etkisi	19
5.5 Mermer çeşitliliği ve ihracat pazarları üzerindeki etkiler	19
5.6 Sermaye birikimi, refah dağılımı ve blok mermer ihracatı	20
5.7 Çevresel etkiler	20
5.8 Yenilenemeyen doğal kaynak	21
5.9 Stratejik dış sermaye yatırımları	22
6. SONUÇ	23
EK: Mermer Üretimi ve Çevre	24
Yasal Düzenlemeler	25
AB Çevre Mevzuatı	26
KAYNAKLAR	27

ÖNSÖZ

Blok mu? yoksa işlenmiş mermer mi? sorusunu duyunca hep aklıma hep 1987 senesinde Sovyetler Birliği Jeoloji Bakanlığında yaptığım tartışma gelir. O tarihlerde SSCB den granit blok alıp Türkiye'de işliyorduk ve bundan da ilgili bakanlık yetkilileri hiç hoşlanmıyordu. Sovyet Jeoloji Bakanlığı yetkililerine göre, ham blok satmak yerine katma değeri yüksek işlenmiş ürün satılmalıydı. Fakat aynı tarihlerde the Economist dergisi bir makalesinde Sovyetler'in ihracat kalemlerinde kullandıkları ham maddeleri hiç işlemeyen cevher olarak satsalar, ülkelerinin daha fazla hasılat elde edebileceğini yazıyordu. Bu çarpık durum Sovyet ekonomisine ait ilginç bir ikilemdi. Sonuçta Sovyetlerde tek yatırımcı devletti ve bireysel yatırımcı yoktu.

Devletlerden farklı olarak özel yatırımcının iç karlılık oranı ve sermayenin verimli kullanılmasını öngören kıstaslara özen göstermesi gerektiğinin farkında değillerdi. Sovyet örneği merkezi düzeydeki karar odaklarını temsil ettiği için burada değindim. Esasen firmadan başlayarak, firmalar düzeyindeki olumlu bir getirinin - istisnai durumlar haricinde - tüm ülke için faydalı olacağı varsayımı ile mermer ocakçısı ve işleyicisi açısından konuya bakmalıyız.

Özellikle mermer ve granit gibi konularda çoğunlukla KOBİ ölçeğindeki firmaların yatırımcıları için kısıtlı sermayelerini en kısa sürede en yüksek getiriye hedeflemelerini beklerken blok satışına engel koymanın ülke ekonomisine yararı olmayacağı açıktır. Buna rağmen 1985 tarihlerinde Türkiye'mizde blok ihracatında fon uygulaması sektörümüze çok büyük kayıplar verdirmiştir. Daha sonraki liberal politikalar sayesinde bugün Türkiye mermer ve traverten blok ihracatında 1 numara, blok dahil işlenmiş mermer ihracatında dünyada 3. sıradadır.

Fakat bütün bu olumlu gelişmelere rağmen hala ham blok ihracatına fon ve benzeri engellerin konmasının maalesef gündemden düşmediği görülmektedir. Ülkemizin genel yararı gözetildiğinde, blok ihracatına yapılacak engellemelerin fayda sağlamayacağını, Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü hocalarının kıymetli çalışması göstermektedir.

Okuyanları, blok ve işlenmiş mermer ihracatının serbest ticaret prensipleri çerçevesinde yürütülmesinin ülkemiz yararına olacağına ikna etmesini ümit ediyorum.

Eseri doğal taş ile uğraşan tüm meslektaşlarıma armağan ediyorum.

Nisan 2014

Tevfik T. Türker

1. GİRİŞ

İnşaat, dekorasyon, sanatsal ürünler gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılan mermer aynı zamanda Türkiye ekonomisinin önemli ihraç ürünlerinden biridir. Özellikle son 15 yıllık dönemde, mermer ürünleri üretimi ve ihracatı önemli gelişmeler kaydetmiştir. Türkiye hem blok mermer (işlenmemiş mermer) hem de işlenmiş mermer ihracatında dünyada ilk üç ülke arasındadır. Son üç yılda Türkiye'nin blok mermer ihracatında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Aynı dönemde işlenmiş mermer ihracatı ise azalmıştır. Ortaya çıkan bu tablonun aceleci bir yorumu, blok mermer ihracatına kısıtlama getirilmesinin bu durumu işlenmiş mermer ve genelinde Türkiye lehine değiştireceği yolundadır. Bu raporun temel amacı, mermer sektörünü, bilhassa mermer ihracatının son yıllardaki gelişmesini analiz etmek ve blok mermer ihracatına getirilebilecek kısıtlamaların kısa ve uzun dönemdeki muhtemel sonuçlarını incelemektir.

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi ülkelerin üretimlerinin göreceli avantajları doğrultusunda gelişmesini sağlamakta ve genelde refah düzeylerinin yükselmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak istisnai durumlarda bir müdahale ekonomik ve hukuki olarak anlamlı ve mümkündür. Bazı ülkelerin haksız rekabete yol açan uygulamaları dahi otomatik olarak bunlara karşılık verilmesini akılcı kılmayabilir. Bu unsurlarla farklı yöntemlerle, değişik platformlarda ve çerçevelerde mücadele etmek daha yararlı olabilir.

Dünyada ihracatın kısıtlanması amacıyla iki temel araç kullanılmaktadır. Bunlardan ilki miktar kısıtlamaları, ikincisi ise ihracata uygulanan çeşitli vergi ve harçlardır. İhracattan alınan vergilerin 11. yüzyıldan itibaren merkantilist veya provizyonist yaklaşımlarla kullanıldığı bilinmektedir (Goode vd., 1966). Günümüzde çeşitli ülkeler farklı amaçlarla ve farklı yöntemler kullanarak ihracat kısıtlamaları uygulamaktadırlar. İhracatta miktar kısıtlamaları Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından açık bir şekilde sınırlandırılmıştır (GATT, Article XI). Bununla birlikte ihracatı sınırlamaya yönelik vergi uygulamalarını aynı şekilde sınırlayan genel bir uluslararası düzenleme mevcut değildir (Kim 2010: s. 14). Bu nedenle ihracat kısıtlamaları daha ziyade çeşitli vergi uygulamaları olarak görülmektedir. Türkiye'nin üye olmayı hedeflediği Avrupa Birliği, üyeler arasında ihracat kısıtlamalarını ihracat vergileri de dâhil olmak üzere sınırlamıştır (Kim 2010: s. 19).

Büyük bir kısmı Çin'e gerçekleşen blok mermer ihracatının kısıtlanması fikri katma değeri daha yüksek ürünlerin ihracatının teşvik edilmesini savunan çevreler ve bazı işlenmiş mermer sektöründeki firmalar tarafından destek görmektedir. Bu raporda görüleceği üzere, blok mermer ihracatının kısıtlanmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı bu fikri destekleyenlerin menfaatleri açısından bakıldığında bile net değildir. Günümüzün karmaşık ekonomilerinde müdahaleci politikalar beklenenin tam tersi sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Çalışmanın İkinci Bölümünde mermer hakkında genel bilgi verilmektedir. Üçüncü Bölümde Türkiye'nin mermer ihracatı dünya ticareti perspektifinden ele alınarak son yıllardaki gelişmeler veriler ışığında ortaya konmakta ve genel olarak blok mermer ve işlenmiş mermer endüstrilerinin yapısına değinilmektedir. Dördüncü Bölümde olası ihracat kısıtlamalarının türleri ve bu kısıtlamaların arkasında yatan motivasyon genel olarak ele alınmaktadır. Türkiye'nin blok mermer ihracatına getirilebilecek kısıtlamalarda olası amaçlar ve bunların kısa ve uzun dönem etkileri Beşinci Bölümde detaylı olarak ele alınmaktadır. Altıncı Bölümde inceleme sonuçları özetlenmektedir. Mermer üretiminin çevre ve çevre mevzuatı boyutu bir EK olarak verilmektedir.

2. MERMER VE MERMER ÜRÜNLERİ

Başkalaşım geçirmiş kalsiyum karbonat ağırlıklı bir bileşim olan mermer, doğal taşlar arasında sınıflandırılmaktadır. Mermer, kesilip parlatılabilmesi ve dayanıklılığı nedeniyle önceleri daha çok sanatsal ürünlerde kullanılırken, günümüzde birçok değişik alanda yaygın olarak kullanılan bir malzeme haline gelmiştir. Mermerin yaygın olarak kullanıldığı alanlar arasında inşaat, kaplama, döşeme, heykelticilik, mezar taşı yapımı, mıcır, porselen ve cam sanayi, optik sanayi ve süs eşyaları sektörü sayılabilir.

Mermer talebi ve dolayısıyla fiyatı mermerin renk, desen, kalite gibi doğal özelliklerine ve işlemede kullanılan teknolojiye bağlıdır. Mermer doğada çok farklı renklerde ve desenlerde bulunabilmektedir. Örneğin Türkiye'de 120 kadar farklı türde mermer üretilmektedir. Kullanılan ülkenin kültürüne ve zamanın moda anlayışına göre mermer talebi farklılaşabilmektedir. Bu nedenle mermer çeşitliliği ihracat pazarlarına hitap edebilmenin önemli gerekliliklerinden biridir.

Mermer üç ana ürün grubu olarak ihracata konu olmaktadır: Blok mermer, kesilmiş plaka mermer ve ebatlı mermer. Blok mermer kesilmiş plaka mermer ve ebatlı mermer ürünleri için hammadde oluşturan ve ocaktan elde edildiği gibi kabaca yontulmuş veya çok kalın dilimler halinde kesilmiş halde ihraç edilen mermerdir. Bu şekilde ihraç edilen mermer Dünya Gümrük Örgütü'nün HS 2007 sınıflamasında 2515.11 ve 2515.12 kodları altında yer almaktadır. Kesilmiş yahut plaka mermer ise mermer bloklarının düzgün yüzeyler oluşturacak şekilde plakalar halinde kesilmesi, zaman zaman cilalanması veya dekoratif maksatlı fırçalama, asitleme, çekiçleme gibi çeşitli yüzey işlemleri ile elde edilmektedir. Kesilmiş plaka mermer HS 2007 sınıflamasında 6802.21 kodu altında yer almaktadır. Ebatlı mermer ürünleri gerek bir önceki işlemde elde edilen plakaların son kullanıcının tercihinine uygun ölçülerde kesilmesi veya doğrudan mermer bloklardan kesilerek çıkartılan "strip" tabir edilen dar bantların gene aynı yüzey işlemlerine tabi tutulan mermer ürününü kapsamaktadır. Ebatlı mermerin HS 2007 kodu 6802.91'dir.¹ Bu raporda aksi belirtilmedikçe bütün veriler Birleşmiş Milletlerin COMTRADE veri tabanından elde edilmiştir ve kesilmiş plaka mermerler ile ebatlı mermerler genel olarak tek başlık altında işlenmiş mermer olarak ele alınmıştır.

¹ Türkiye'de kullanılan GTİP (Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) kodları HS kodlarına karşılık gelmektedir. Türkiye HS kodlarını kullanmaya 1989 yılında başlamıştır (bkz. 22.11.1988 tarihli ve 19997 sayılı Resmi Gazete <http://goo.gl/s3bqFq>)

3. TÜRKİYE VE DÜNYA'DA MERMER ÜRETİMİ VE İHRACATI

3.1 Türkiye'de Mermer Üretimi

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'nın 2012 Doğal Taş Raporu'na göre, 15 milyar metreküp olduğu tahmin edilen dünya mermer rezervlerinin 5 161 milyon metreküpü, yani yaklaşık yüzde 33'ü Türkiye'de bulunmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2012; DPT, 2006). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verilere göre Türkiye'de 2011 itibarıyla toplam blok mermer üretimi yaklaşık 7,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.² Aynı yıl, toplam işlenmiş mermer üretimi ise 2,7 milyon ton olmuştur.

Sektör ile ilgili bütün politikalar sektörün firma yapısı ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle sektördeki işletmelerin dağılımı ve istihdam yapısının ortaya konulması muhtemel ihracat politikalarının etkilerinin daha sağlıklı tahlil edilmesi için gereklidir. Mermercilik sektöründe iki grup işletme mevcuttur: mermer ocakları ve mermer işleme tesisleri. Sektördeki bir kısım firmalar sadece mermer ocağı veya mermer işleme tesisine sahiptir. Bunun yanında hem mermer işleme tesislerine hem de mermer ocaklarına sahip olan entegre firmalar mevcuttur.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nden (MİGEM) elde edilen verilere göre 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de kayıtlı 1003 firma tarafından işletilen 1361 mermer ocağında toplam 30684 çalışan istihdam edilmektedir. Öte yandan, toplam 1083 firma tarafından işletilen 1182 kayıtlı mermer işleme tesisi mevcuttur ve bu tesislerde toplam 31544 çalışan istihdam edilmektedir. Tablo 1'de görüleceği gibi, hem mermer ocağı, hem de işleme tesislerindeki istihdamın yaklaşık 2/3'si 11-12 ilde gerçekleşmektedir.

Tablo 1:
İllere Göre
Mermer Ocakları,
İşleme
Tesislerindeki
İstihdam
(1000 çalışan ve üstü)

Mermer Ocakları		İşleme Tesisleri	
İl	Personel	İl	Personel
Burdur	2 982	Denizli	5 317
Denizli	2 300	Afyonkarahisar	3 999
Muğla	2 189	Burdur	2 540
Konya	1 953	Muğla	1 973
Antalya	1 925	Bilecik	1 537
Bursa	1 920	İzmir	1 446
İstanbul	1 374	Diyarbakır	1 152
Isparta	1 284	İstanbul	1 121
Bilecik	1 113	Antalya	1 065
İzmir	1 081	Isparta	1 061
Balıkesir	1 001	Balıkesir	1 055
-	-	Bursa	1 037
Toplam	19 122	Toplam	23 303

Kaynak: TOBB ve MİGEM, 2012

² TÜİK verilerinden yaklaşık olarak hesaplanmıştır. Bunun nedeni TÜİK'in söz konusu verilerden bazıları (08.11.11.36 PRODTR kodlu üretimi) stratejik ürün kabul ederek üretim değerlerini gizli tutmasıdır. Son yıllara ait sağlıklı üretim verilerine rastlanmamıştır.

Sektördeki entegre firma sayısı 257 olarak tespit edilmiştir. Bu firmalar hem mermer ocakları hem de işleme tesisleri işletmektedir. Entegre firmalarda toplam 16637 çalışan istihdam edilmektedir. Bunlardan 10706 kişi mermer ocaklarında, 14907 kişi ise işleme tesislerinde çalışmaktadır. Görüldüğü gibi ocaklarda çalışan personelin yaklaşık 1/3 ü entegre firmalarda çalışırken, işleme tesislerinde çalışan personelin yaklaşık 1/2 si entegre firmalarda çalışmaktadır. Mermer işleme tesislerinde kullanılan teknolojiler arasında önemli derecede farklılıklar bulunmadığı ve çalışan personelin veriminin benzer olduğu varsayımı altında Türkiye’de üretilen işlenmiş mermerin yarısının entegre firmalarda gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo 2:
2004-2013 Döneminde
Türkiye’nin Mermer
İhracatı

Yıl	Blok Mermer				Kesilmiş Mermer				İşlenmiş Mermer			
	Miktar	%	Değer	%	Miktar	%	Değer	%	Miktar	%	Değer	%
2004	1.299	12.7	118.236	20.0	172	28.2	72.826	39.2	857	37.0	385.973	53.0
2005	1.448	11.5	147.309	24.6	181	5.2	87.707	20.4	1.054	23.1	517.048	34.0
2006	2.007	38.6	228.834	55.3	200	10.4	102.766	17.2	1.209	14.7	634.311	22.7
2007	2.426	20.9	302.034	32.0	238	18.8	128.047	24.6	1.316	8.9	715.506	12.8
2008	2.872	18.4	402.234	33.2	232	-2.3	135.335	5.7	1.312	-0.3	752.493	5.2
2009	2.930	2.0	424.676	5.6	433	86.3	229.352	69.5	960	-26.8	470.981	-37.4
2010	4.262	45.5	642.740	51.3	592	36.8	300.487	31.0	998	3.9	471.094	0.0
2011	4.466	4.8	688.230	7.1	669	13.1	341.866	13.8	1.015	1.7	471.864	0.2
2012	4.937	10.5	869.388	26.3	843	26.0	425.788	24.5	1.008	-0.7	473.685	0.4
2013	5.655	14.5	1.111.306	27.8	889	5.5	460.191	8.1	1.131	12.2	558.555	17.9

Miktarlar "1000 ton", değerler "1000 USD" cinsindendir.

3.2 Türkiye'nin Mermer İhracatı ve Gelişimi

Mermer Türkiye'nin önemli ihracat kalemlerinden birini teşkil etmektedir. Türkiye blok mermer ve işlenmiş mermer ürünlerinde dünyanın önde gelen ihracatçılarından biridir. Türkiye'nin son on yıllık mermer ihracatı Tablo 2'de görülmektedir. Mermer ihracatının zaman içerisindeki gelişimi ise Şekil 1'deki grafikte görülmektedir. Özellikle bugün gelinen noktada Türkiye dünyanın en büyük blok mermer ihracatçısıdır. 2013 yılı itibarıyla Türkiye'nin blok mermer ihracatı tarihindeki en yüksek rakama ulaşarak 1,11 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.³ Blok mermer ihracatında Türkiye'yi sırasıyla İtalya, İspanya, Mısır ve Yunanistan izlemektedir. Blok mermer ihracatındaki sıralama ve son yedi yıldaki gelişimi Tablo 3'ün alt panelinde görülmektedir. Buna göre son altı yıl içinde en büyük dört blok mermer ihracatçısı ülkeler aynı kalmıştır.

Dünya blok mermer ihracat hacmi 2012 yılı COMTRADE verilerine göre 3,03 milyar dolardır⁴. Kesilmiş mermer ihracatı ise 1,44 milyar dolara ulaşmıştır. Toplam ihracat içerisindeki Pazar payları Şekil 4 ile verilmiştir. 2012 yılı verilerine göre, blok mermer ihracatında Türkiye'nin pazar payı %40 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'yi %18 ve %14'lük pazar payları ile İtalya ve İspanya izlemektedir. Kesilmiş mermerde ise en büyük iki ihracatçı olan Türkiye ve İtalya'nın pazar payları sırasıyla %29 ve %23'dür.

Tablo 3:
Yıllar İtibariyle
Dünya Mermer
İhracatı Sıralaması

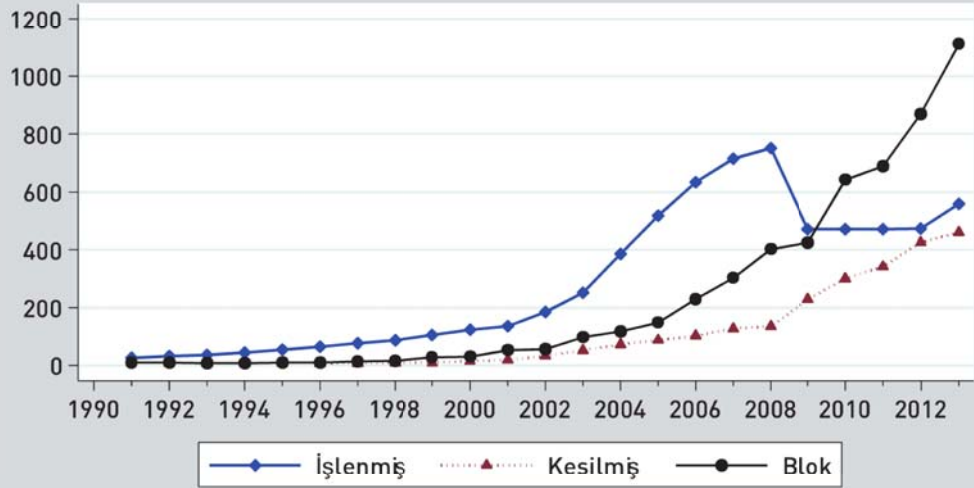
İşlenmiş Mermer İhracatı ^(a)							
Sıralama	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
1	Çin	Çin	Çin	Çin	Türkiye	Türkiye	Türkiye
2	İtalya	İtalya	İtalya	Türkiye	Çin	İtalya	İtalya
3	Türkiye	Türkiye	Türkiye	İtalya	İtalya	Çin	Çin
4	İspanya	İspanya	İspanya	İspanya	İspanya	İspanya	İspanya
5	Portekiz	Portekiz	Portekiz	Portekiz	Portekiz	Meksika	Meksika

Blok ve Kesilmiş Mermer İhracatı ^(b)							
Sıralama	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
1	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Mısır	Türkiye	İspanya	İspanya
2	İtalya	İtalya	İtalya	Türkiye	İspanya	Türkiye	Türkiye
3	İspanya	İspanya	İspanya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya
4	Mısır	Mısır	Mısır	İspanya	Mısır	Mısır	Mısır
5	Yunanistan	Yunanistan	Iran	Portekiz	Portekiz	Portekiz	Yunanistan

[a] 680291 [HS Kodu] / [b] 680221+251511+251512 [HS Kodu] / Kaynak: UN, Comtrade

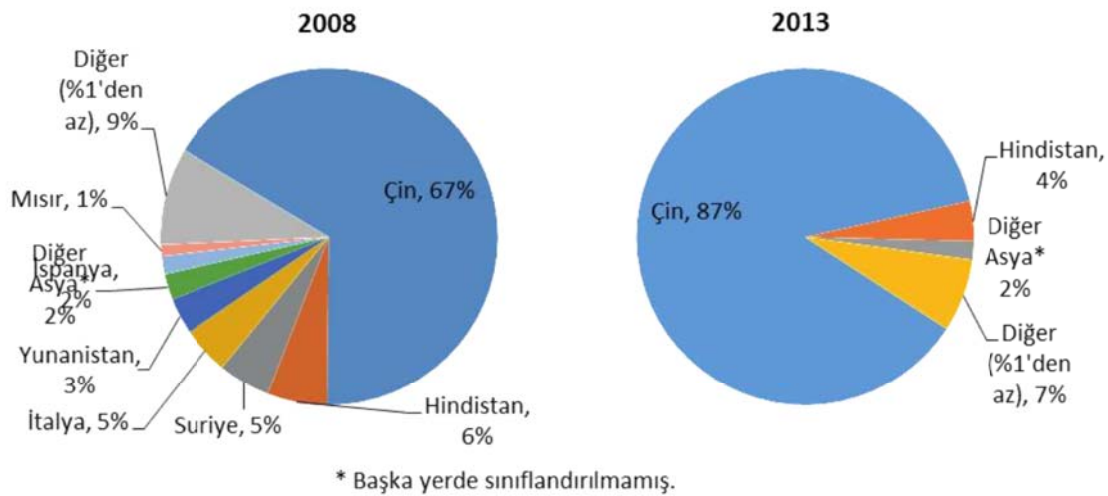
³ Bu rapordaki bütün UN-COMTRADE kaynaklı değerler Amerikan Doları (USD) cinsinden ifade edilmiştir. İstanbul Maden İhracatçıları Birliği (İBİM) tarafından sağlanan verilerde özellikle işlenmiş mermerde son üç yıldaki büyüme biraz daha fazladır. Fakat bu rapordaki analizleri niteliksel olarak etkilememektedir. Tutarlılık açısından ve daha kapsamlı olması bakımından UN-COMTRADE verileri kullanılmıştır.

⁴ Raporun yazım tarihinde bazı ülkeler için 2013 verileri henüz yayımlanmadığı için, Dünya ticaret hacmi ve ihracat sıralamalarında 2012 verileri kullanılmıştır.

Şekil 1: Türkiye'nin Mermer İhracatı (1990-2013)

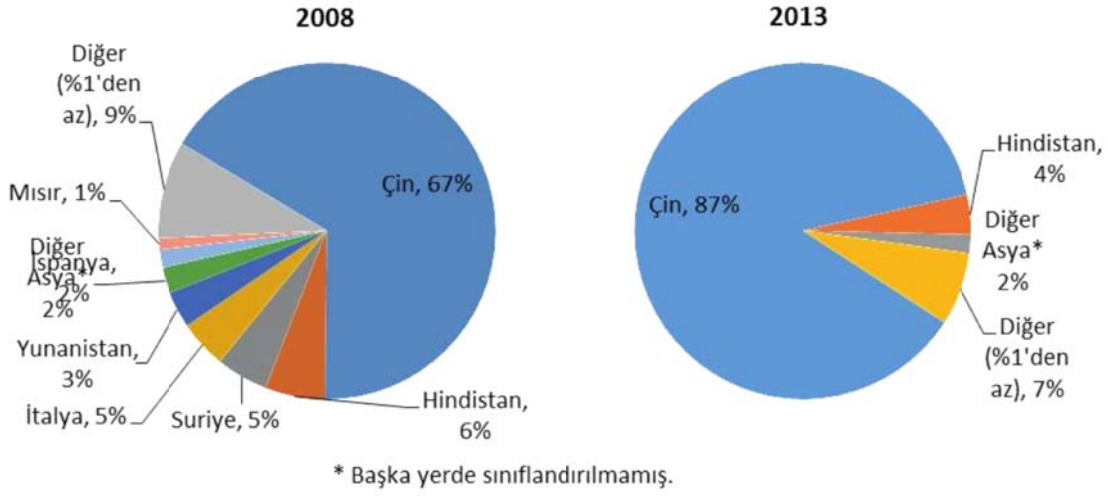
Şekil 2'de Türkiye'nin blok mermer ihraç ettiği ülkeler ve toplam içerisindeki payları görülmektedir. Türkiye'nin blok mermerdeki en önemli ihracat ortağı Çin'dir. 2008 yılında Türkiye'nin toplam blok mermer ihracatının %67'si Çin'e gerçekleşmiştir. Bu oran 2013 yılında %87'ye kadar yükselmiştir. 2008 yılından 2013 yılına Türkiye'nin toplam blok mermer ihracatı 402 milyon dolardan 1,11 milyar dolara çıkarak %176 artmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin Çin'e yaptığı blok mermer ihracatı ise %264 artmıştır.

Şekil 2: Türkiye'nin İhracat Ortakları (Blok Mermer)

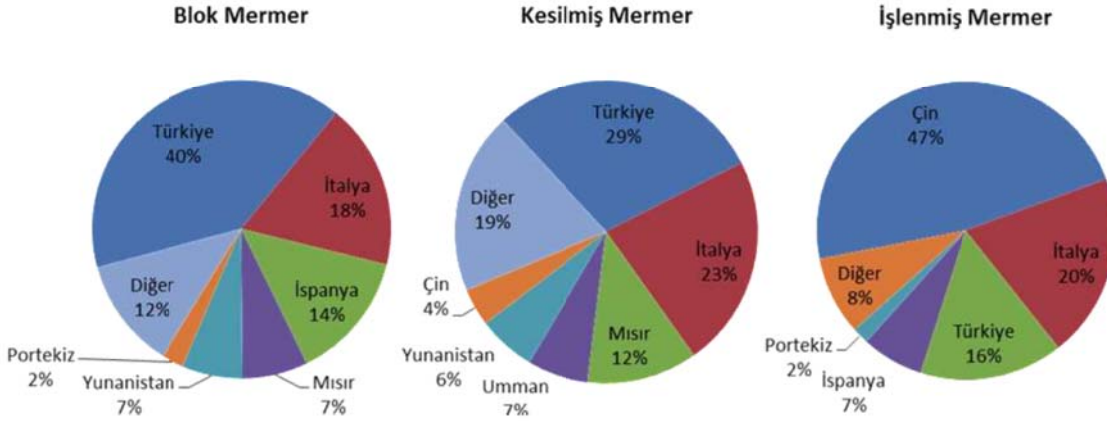

BLOK MERMER İHRACATINA GETİRİLEBİLECEK KISITLAMALAR VE MUHTEMEL SONUÇLARI

Şekil 3: Türkiye'nin İhracat Ortakları (İşlenmiş Mermer)

Çin'e yapılan blok mermer ihracatındaki bu büyük artışın en önemli sebebi, bu ülkenin inşaat sektöründeki hızlı gelişmedir. Çin'in inşaat harcamaları 1998-2008 döneminde reel olarak ortalama %16 büyümüştür (IHS Global Insight, 2009). İnşaat sektöründeki büyümeyi daha iyi anlayabilmek için bu oranı Çin'in reel gayrisafi yurtiçi hasılasının büyüme oranı ile karşılaştırabiliriz. Aynı dönemde Çin'in reel gayrisafi yurtiçi hasılası reel olarak ortalama yaklaşık %10 büyümüştür. Bu büyüme doğal olarak inşaat girdileri ve mermere olan talebi de hızlı bir şekilde artırmıştır.

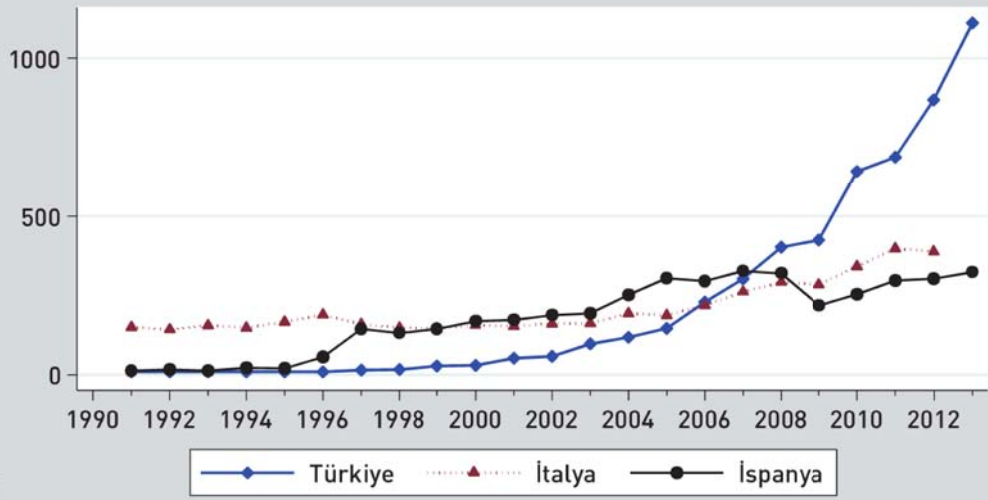
Şekil 3: Türkiye'nin İhracat Ortakları (İşlenmiş Mermer)

Türkiye işlenmiş mermer ihracatında da önemli bir yere sahiptir. Dünya işlenmiş mermer ihracat hacmi 2012 yılında 3,033 milyar dolara ulaşmıştır. 2012 yılı verilerine göre Türkiye işlenmiş mermer ürünleri ihracatında Çin ve İtalya'dan sonra üçüncü sıradadır. 2006-2012 dönemi için dünya işlenmiş mermer ihracatı sıralaması Tablo 3'ün üst panelinde görülmektedir. Görüldüğü gibi bu pazarda 2008 yılına kadar en büyük paya sahip olan Türkiye, 2009 yılından itibaren pazar liderliğini Çin'e kaptırmıştır. Buna paralel olarak blok mermer ihracatındaki hızlı artış blok mermer ihracatının işlenmiş mermer ihracatını dışladığı şeklinde bir algıyı da beraberinde getirmiştir. Fakat bu durum blok mermer

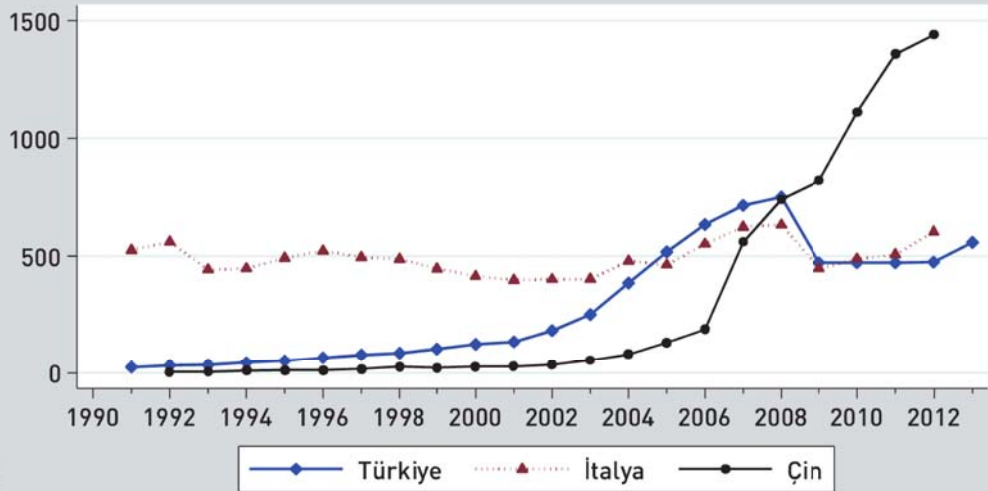
ve işlenmiş mermer pazarlarının farklı ülkeler olması ve 2009 yılında etkileri görülmeye başlanan küresel krizden kaynaklanmaktadır.

Şekil 4'te 2012 yılında blok mermer, kesilmiş mermer ve işlenmiş mermer ihracatındaki pazar payları verilmiştir. İşlenmiş mermer ihracatında Çin %47'lik, İtalya %20'lik, Türkiye ise %16'lık bir paya sahiptir. Her üç ülkenin işlenmiş mermer ihracatlarının zaman içindeki gelişimi Şekil 6'da görülmektedir.

Kaynak: UN-COMTRADE

Şekil 5: İlk Üç Blok İhracatçısı Ülke (1990-2013)

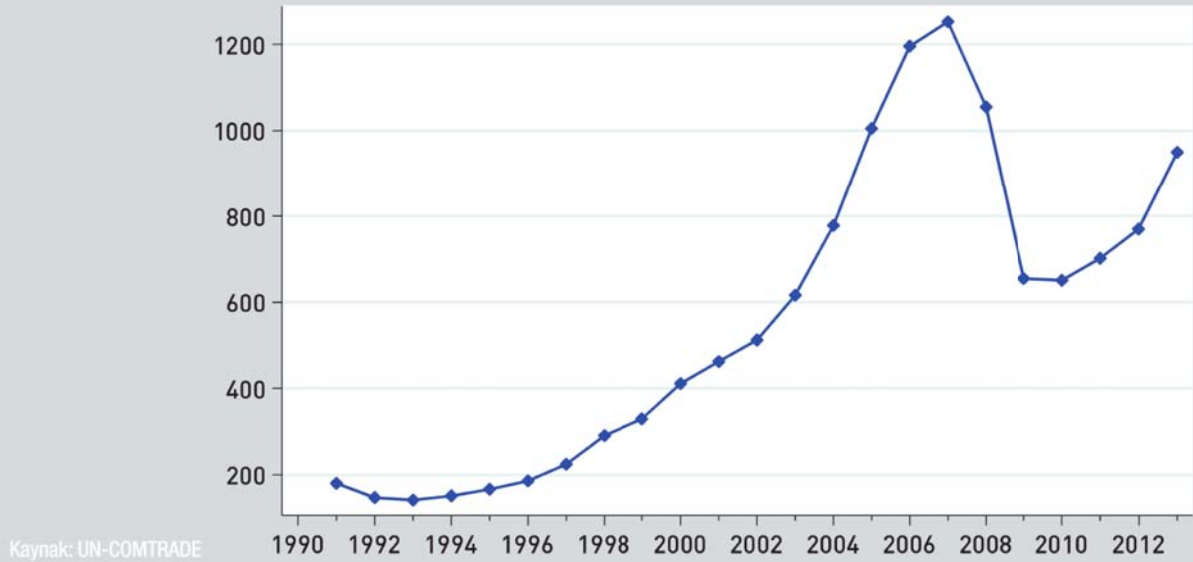
Kaynak: UN-COMTRADE

Şekil 6: İlk Üç İşlenmiş Mermer İhracatçısı Ülke (1990-2013)

Türkiye geçen 10 yıl süresinde blok ve kesilmiş mermer ihracatında ilk sıraya yükselmesine rağmen (Şekil 5), son üç yıldır işlenmiş mermer ihracatında üçüncü sıraya gerilemiştir (Şekil 6). 2006-2012 döneminde dünya mermer ihracatı 1,93 milyar dolardan 3 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye'nin işlenmiş mermer ihracatındaki önemli düşüş 2009 yılında olmuş, bir yılda %37 kayıp yaşanmıştır. Aynı yıl İtalya'nın işlenmiş mermer ihracatındaki azalma %29 civarında olmuştur. Bu iki ülke ihracatındaki önemli düşüşe karşılık, Çin'in işlenmiş mermer ihracatı artmaya devam etmiştir. Bu durumun temel nedeni Türkiye ve İtalya'nın işlenmiş mermerdeki en önemli ihracat pazarı olan ABD'de yaşanan ekonomik kriz ve daralmadır. Çin'in Türkiye ve İtalya'dan en önemli farkı işlenmiş mermer ihracatlarındaki ABD'nin payıdır. 2008 yılında Türkiye'nin işlenmiş mermer ihracatında ABD'nin payı %35, İtalya'nın ihracatında da %29'dur. 2009 yılında Türkiye'nin ABD'ye olan işlenmiş mermer ihracatı %48,3 azalmıştır. 2008 yılında Çin'in işlenmiş mermer ihracatının %28'i Güney Kore'ye yapılmaktadır. Çin'in işlenmiş mermer ihracatında ABD'nin payı ise sadece %14'tür. Çin'in ABD'ye olan işlenmiş mermer ihracatı 2008 yılından 2009 yılına %7 azalırken, en büyük pazarı olan Güney Kore'ye ihracatı %17 artmıştır. Bu nedenle Çin'in işlenmiş mermer ihracatında bir düşüş gözlemlenmemektedir.

Burada önemli olan nokta bu dönemde Türkiye'nin ABD işlenmiş mermer pazarındaki payının azalıp azalmadığıdır. ABD'nin toplam işlenmiş mermer ithalatı 2009 yılında, 2008 yılına göre yaklaşık %38 azalmıştır. Şekil 7'de görüldüğü gibi 2013 yılı itibariyle küresel krizin ABD'nin işlenmiş mermer ithalatındaki etkisi sürmektedir. Toplam ithalat kriz öncesi değerlerin çok uzağındadır. Kriz döneminde ABD'nin toplam ithalatı bu şekilde azalırken Türkiye'nin ABD işlenmiş mermer piyasasındaki payı azalmamış, aksine artmıştır. Tablo 4'te Çin ve Türkiye'nin ABD işlenmiş mermer piyasasındaki payları görülmektedir. Buna göre Türkiye 2008 yılında %35 olan pazar payını kriz süresince ve sonrasında sürekli artırarak 2011 yılında %40'a kadar çıkarmıştır. Görüldüğü gibi ABD pazarında Türkiye'nin payını Çin'e kaptırması gibi bir durum söz konusu değildir.

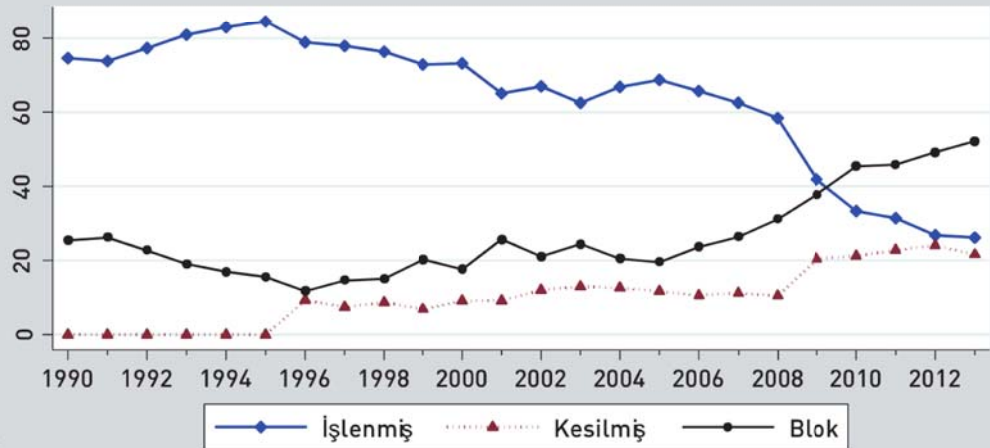
Şekil 7: ABD'nin İşlenmiş Mermer İthalatı (1990-2013)

Tablo 4:
Türkiye ve Çin'in
ABD İşlenmiş Mermer
Piyasasındaki Payları
(%)

Yıl	Çin	Türkiye
2012	15.2	38,5
2011	15.6	40,2
2010	17.1	38,9
2009	15.8	36,3
2008	12.3	35,4
2007	10.8	37,4

Ülkelerin toplam ihracatları içerisindeki blok ve işlenmiş mermer ihracatının oranları ham mermer üretimi, uluslararası piyasa koşulları, endüstrilerin yapısı ve uygulanan ihracat politikaları tarafından şekillenmektedir. Şekil 8'de Türkiye'nin mermer ihracatında blok, kesilmiş ve işlenmiş mermerin paylarının zaman içerisindeki gelişimi görülmektedir. İşlenmiş mermer ihracatının 2009 yılına kadar sürekli arttığını hatırlatmak gerekir (Şekil 1). 2009 yılından sonra blok mermerin payı işlenmiş mermerin üzerine çıkmıştır. Yukarıda değinildiği gibi, bu gelişme büyük ölçüde ilgili dönemde yaşanan küresel krizin bir sonucudur.

Kaynak: UN-COMTRADE

Şekil 8: Blok, İşlenmiş ve Kesilmiş Mermerin Türkiye'nin Mermer İhracatındaki Payları (1980-2013)

3.3 Dünya’da Blok ve İşlenmiş Mermer Endüstrilerinin Yapısı

Ülkelerin mermer ihracat rakamlarına bakıldığında, işlenmiş mermer ile blok mermer ihracatı arasında çok büyük farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar her iki üretimin de doğası itibarıyla farklı olduklarını göstermektedir. Blok mermer üretiminin yüksek olduğu Mısır, Hindistan, İran gibi ülkelerde işlenmiş mermer ihracatı oldukça düşüktür. Bunun temel sebebi yatırım maliyetlerinin işlenmiş mermer sektöründe yüksek olmasıdır. İşlenmiş mermer endüstrisi yüksek standartta teknoloji gerektiren bir endüstridir (Kandil ve Selim, 2006). Uluslararası piyasalarda rekabet gücü elde edilebilmesi için mevcut olan en iyi teknolojiyi kullanması önemlidir. Bu ise önemli bir sermaye ve beceri birikimi gerekmektedir. Sermaye birikiminin daha yüksek olduğu Yunanistan, İspanya, İtalya gibi ülkelerde işlenmiş mermer ihracatı ham mermer ihracatının önündedir.

Fiziksel sermaye birikimine ek olarak beşeri sermaye de özellikle mermer işleme endüstrisinde önemli bir üretim faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda yeterli beceriye sahip işgücünün oluşması da sektörün gelişmesine paralel olarak zaman alan bir süreçtir (Kandil ve Selim, 2006).

Ülkeler arasında üretimdeki farklılaşmanın yanı sıra, mermer alıcısı ülkeler de farklılaşmaktadır. Blok mermer ithal eden ülkeler ile işlenmiş mermer talep eden ülkelerin aynı olmadığı gözlemlenmektedir. Blok mermer ithal eden ülkelerin ilk sıralarında Çin, Hindistan ve İtalya gelmektedir. ABD, Kanada, Kore ve Rusya ise en büyük işlenmiş mermer ithalatçılarıdır. Zaman içerisinde değişmekle birlikte, Kore ve Hindistan en önemli kesilmiş blok mermer ithalatçısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkelerin mermer ihracatlarının gelişimine bakıldığında genel olarak gözlemlenen, öncelikle blok mermer üretiminin, yani mermer madenciliğinin geliştiğidir. Mermer işleme endüstrisinin gelişmesi mermer madenciliğindeki gelişmeyi takip etmektedir. Ülkeler ve işletmeler yeterli sermaye birikime sahip oldukça, teknolojilerini yeniledikçe ve yeterli nitelikli işgücünü oluşturdukça mermer işleme endüstrisi de paralel olarak gelişmektedir.

İşçilik maliyetlerindeki gelişme de rekabet gücünü tayin eden önemli bir faktördür. Kişi başı milli gelir çok hızlı büyümesine rağmen, Çin ve Hindistan gibi ülkelerde uzunca bir süre gerek ortalama gelir düzeyi, gerekse ücretler Türkiye’nin oldukça altında seyredecektir. Bu tip ülkeler mermer işlemeciliği ve piyasa bilgisi konusunda yetkinlik kazandıkça Türkiye’ye kıyasla avantajlı bir konuma gelebilirler. Bu çerçevede Çin, tekstil ve hazır giyim sektöründe olduğu gibi, mermer işlemeciliğinde de çok güçlü bir rakip olmuştur. Bu gelişmeler karşısında Türkiye tekstil ve hazır giyim ürünlerindeki gibi, İtalya benzeri, piyasada kendini kalite rekabeti ile konumlandırmak durumundadır. Modaya uyum, hızlı teslimat ve kısa partiler olarak yapılan siparişlere cevap yeteneği tekstilde olduğu gibi mermer ürünlerinde de Türkiye’ye önemli bir avantaj sağlayabilir. Ayrıca, Türkiye kaynaklı şirketlerin buradan tedarik edecekleri ham veya yarı mamul mermeri, Çin ve Hindistan dahil, işçilik maliyeti düşük ülkelerde yapacakları yatırımlarda işlemleri de bir seçenek olabilir.

4. İHRACAT KISITLAMALARI

İhracat kısıtlamaları devletlerin bir ürünün ihracatını kısıtlamak amacıyla uyguladığı politikaların genelini tanımlamak amacıyla kullanılan bir terimdir. İhracat kısıtlamaları ülkelere göre farklı uygulamalar ile karşımıza çıkmaktadır. İhracat kısıtlamalarının çok çeşitli araçlar kullanılarak gerçekleştirilebilmesi bu kısıtlamaların net olarak tanımını da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte ihracat kısıtlamaları için kullanılan başlıca araçlar aşağıda verilmiştir:

- (i) miktar kısıtlamaları (kotalar)
- (ii) ihracat yasakları
- (iii) lisans uygulamaları
- (iv) ihracat vergileri
- (v) ihracattan alınan fonlar

Ülkeler bu kısıtlama türlerinden yalnız birini uygulayabildikleri gibi, aynı anda birkaç kısıtlama türünü uygulayan ülkeleri de görmekteyiz. Her bir aracın kendine özgü özellikleri söz konusudur. Bu nedenle ihracat kısıtlamasında kullanılacak araçlar ihracat kısıtlaması ile amaçlanan sonuçlara uygun olarak seçilmektedir. İhracatı kısıtlamak amacıyla yukarıda sayılan araçların dışında dolaylı yöntemler de kullanılabilir. Örneğin Çin 2007 yılında, yüksek enerji tükettikleri, yüksek miktarlarda hammadde kullandıkları veya çevre kirliliği yarattıkları gerekçesiyle 553 ihracat kalemindeki vergi iadesini kaldırmıştır (Kim, 2010). Vergi iadesinin kaldırılması bu ürünlere ihracat vergisi uygulanması anlamına gelmektedir.

İhracat kısıtlamaları aşağıdaki amaçlar ile uygulanmaktadır:

- **Yerli imalat sanayine ucuz hammadde ve girdi sağlamak.** Son yıllarda gözlemlenen ihracat kısıtlamalarının ardında yatan temel amaç, daha yüksek katma değer oluşturan imalat sektörlerine ucuz hammadde sağlayarak uluslararası rekabet gücünün artırılmasıdır. Özellikle hammaddelere getirilen ihracat kısıtlamaları bu türdendir. Günümüzde bu türden ihracat kısıtlamalarına verilebilecek en önemli örnek çelik hammaddelerine getirilen ihracat kısıtlamalarıdır.
- **Tükenir kaynakların tüketimini sınırlayarak gelecek nesillere aktarılması.** Yenilenemeyen doğal kaynaklar sadece bugün yaşayan insanlara değil, gelecek nesillere de aittir. Bu nedenle bu tür kaynaklardan gelecek nesillerin de faydalanması gerektiğini düşünen otoriteler kısıtlamalarına gidebilmektedir. Bu amaçla yapılabilecek düzenlemelerin esas konusu ihracat değil üretim olmalıdır.
- **Çevre koruma ve doğal kaynakların muhafazası gibi sosyal amaçlar.** Doğal kaynakların muhafazası ihracat kısıtlamaları için en fazla kullanılan argümandır. Genellikle ihracat kısıtlamaları iç piyasaya dönük sınırlamalar ile birlikte uygulanmamaktadır. Bu nedenle ihracat kısıtlamalarının doğal kaynakların muhafazasında etkili olduklarına gösteren herhangi bir kanıt yoktur (Price ve Nance, 2010). Çevre konusu üretim kaynaklıdır ve çevreyi korumaya yönelik düzenlemelerin iç piyasayı da kapsamaması gerekmektedir.
- **İç piyasa arzını muhafaza ederek enflasyonist baskıları kontrol etmek.** Özellikle temel gıda maddelerindeki fiyat artışlarını kontrol altına alabilmek amacıyla gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin ihracat kısıtlamalarına gittiklerini gözlemlemekteyiz. Burada amaç iç piyasadaki arzı artırarak düşük fiyat seviyelerinin muhafaza edilmesidir.

- **Ticaret hadlerini iyileştirmek ve tarife artışlarının etkisini azaltmak.** Ticaret hadlerinde iyileştirici etkisinin olabilmesi için ülkenin uluslararası pazar payının büyük olması gerekir. Böyle bir durumda ticaret hadlerinin uzun dönemde tekrar eski düzeyine dönmesi beklenir.

- **Mali kaynak oluşturmak üzere vergi hasılatı sağlamak.**

DTÖ'nün TPR (Trade Policy Review) raporlarına göre bazı ülkeler birden fazla amaca yönelik ihracat kısıtlamaları uygulamakta iken, birçok ülkenin bu tür kısıtlamaları tercih etmediğini görmekteyiz. Bu da ihracat kısıtlamalarının etkinliği hakkında soru işaretlerini ortaya çıkarmaktadır.

Kim (2010) tarafından 2003-2009 dönemi için DTÖ'nün ülkeler için yayımladığı Ticaret Politikası Raporlarından derlenen bilgilere göre, bu dönemde en fazla ihracat kısıtlaması uygulanan ürünlerin başında orman ürünleri, balık ürünleri, madenler, mineraller ve değerli taşlar, çelik hammaddeleri, petrol, deri ve şeker, kakao gibi tarım ürünleri gelmektedir. Bu ürünler arasında çelik hammaddeleri önemli yer tutmaktadır. Dünya genelinde en fazla ihracatı kısıtlanan ürünlerin çelik hammaddeleri olduğu görülmektedir. En fazla ihracat kısıtlaması uygulanan çelik hammaddesi hurda demirdir (Korinek ve Kim, 2010). Hurda demire getirilen ihracat kısıtlamalarının amacı, çelik üretim sanayine ucuz hammadde sağlayarak dünya çelik pazarında rekabet gücü sağlamaktır.

Türkiye ihracat kısıtlamalarını genellikle ihracat yasakları ve lisans uygulamaları şeklinde uygulamaktadır. DTÖ tarafından hazırlanan TPR 2012 raporuna göre Türkiye üç üründe ihracata vergi ve fon uygulamaktadır. Bunlar işlenmemiş deri, kabuklu fındık ve kabuksuz fındıktır. Bunun yanında 12 ürünün ihracatı yasak, 24 ürünün ihracatı ise özel lisans gerektirmektedir (WTO, 2012). Bu ürünler arasında maden ve doğal taş ürünleri yoktur. İlgili listeye bakıldığında ihracat yasaklarının hepsinin DTÖ'nün çevre, sağlık ve milli hazinelerle ilgili kararlarına atıfta bulunulduğu gözlemlenmektedir. Fındık ve işlenmemiş deriye uygulanan ihracat kısıtlamalarının dışında ekonomik amaçlarla ihracatı kısıtlanan ürün bulunmamaktadır. Burada deri ve fındığa uygulanan vergiler ön plana çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen DTÖ raporuna göre, işlenmemiş deri ihracatına 0,50 USD/kg, kabuklu fındık ihracatına 0,04 USD/kg ve kabuksuz fındık ihracatına ise 0,08 USD/kg vergi uygulanmaktadır. Rapora göre elde edilen vergi hasılatı "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu"na aktarılmaktadır.

Uluslararası sözleşmelere bakıldığında ihracatta miktar kısıtlamalarının açık bir şekilde sınırlandırıldığını görmekteyiz. İhracata getirilecek miktar kısıtlamaları DTÖ tarafından GATT XI. madde ile net bir şekilde sınırlandırılmıştır. Buna karşılık vergiler ve çeşitli vergi benzeri düzenlemeler yoluyla gerçekleştirilen ihracat önlemleri hakkında, bölgesel olarak Avrupa Birliği'nin kendi üyeleri arasındaki ticarete ilişkin düzenlemesi dışında açık bir uluslararası düzenleme mevcut değildir (Kim, 2010). Avrupa Birliği üye ülkelerin kendi aralarındaki ticarete ihracat önlemleri alınmasını sınırlamıştır. Birliğin kuruluş anlaşmasındaki 25. ve 29. maddeler Birlik üyeleri arasında ihracat vergilerini ve miktar kısıtlamalarını yasaklamaktadır. Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği sözleşmesi sanayi ürünlerini kapsamakta olup ithalat ve ihracatta miktar kısıtlamalarını yasaklamakta, vergi ve benzeri harçları kaldırmaktadır.

DTÖ'nün sadece miktar kısıtlamalarını sınırlaması ihracat kısıtlaması amacıyla ülkelerin daha ziyade ihracat vergilerine başvurmasına yol açmıştır. Her ne kadar DTÖ mevcut üyelerine bu şekilde bir yaptırım getiremeye de, örgüte üye olmak isteyen ülkelerden ihracat vergilerini ve aynı işlevi gören uygulamaları kaldırmalarını şart koşmaktadır. Çin ve Rusya'nın örgüte kabul süreçlerinde belli mallar haricinde bütün ihracat vergilerinin kaldırılması şart koşulmaktadır (Kim, 2010). Mevcut üyelere ilişkin düzenlemeler için bir takvim olmasa da, Avrupa Birliği'nin de baskılarıyla DTÖ'nün ihracat vergileri konusunda önemli sınırlamalara gideceği öngörülmektedir.

5. TÜRKİYE’NİN BLOK MERMER İHRACATINI KISITLAMASININ MUHTEMEL ETKİLERİ

İhracat kısıtlamalarının hedeflenen amaçlara ulaşmada etkin araçlar olup olmadığı irdelenmelidir. Eğer bu araçlar hedeflenen amaçlara götürmüyorsa, ihracat kısıtlamalarının piyasa mekanizmasını bozucu yönlerinden kaynaklanan önemli etkinlik kayıplarından söz edilebilir. Hangi araç kullanılırsa kullanılsın, ihracat kısıtlamalarının uzun dönemde toplam refahı azaltıcı etkilerinin olduğu bilinir. Bu uygulamalar dünya refahını azalttığı gibi, ihracat kısıtlaması uygulayan ülkenin refahını da düşürür. İhracat kısıtlaması uygulayan ülkenin toplam refahı hem üretimde hem de tüketimde ortaya çıkardığı etkinlik kayıpları nedeniyle azalacaktır. Tüketimdeki etkinlik kaybı, ihracatı sınırlanan ürünün düşük fiyatı nedeniyle optimal seviyeden daha fazla tüketim yapılmasından kaynaklanır. Üretimdeki etkinlik kaybı ise, üretimin optimal seviyeden daha az gerçekleşmesi nedeniyle ortaya çıkar (Tarr, 2010).

İhracat kısıtlamaları vergi, fon, miktar kısıtlamaları veya lisanslama uygulamaları gibi farklı araçlar ile uygulansa da ekonomik etkileri temelde aynıdır. Hepsinde kısıtlama yapılan ürünün ihracat miktarında bir azalma ile birlikte iç piyasadaki fiyatı ile uluslararası piyasalardaki fiyatı arasında bir farklılaşma söz konusu olacaktır. İç ve dış piyasadaki fiyatların farklılaşması hem arz hem de talep davranışını etkileyecektir. Bu perspektiften vergiler ve miktar kısıtlamaları arasında bir fark yoktur. Bununla birlikte vergi, fon ve katma değer vergisi iadesinin kaldırılması gibi araçlar devlete vergi geliri sağlarken, yasaklar ve miktar kısıtlamalarında böyle bir durum söz konusu değildir.

İhracat kısıtlamalarının arkasında iki ana temel ekonomik amaç vardır. Bunlardan birincisi iç piyasada ucuz hammadde sağlayarak yerli işleme sektörünün desteklenmesidir. İkincisi ise, şartlar yerine geldiği takdirde, kısa vadede uluslararası piyasalarda fiyatların artması ve böylece ticaret hadlerinde bir iyileşme sağlanmasıdır. Bununla birlikte, ihracat kısıtlamalarının amaçları ve etkileri bu iki alan ile sınırlı değildir. Bu bölümde, bu hedefler ve bunların ne kadar ulaşılabilir olduğu analiz edilecek ve orta-uzun dönemde ihracat kısıtlamalarının çeşitli alanlardaki olası etkileri ele alınacaktır.

5.1 Yerli İşleme Sektörünün Desteklenmesi

Hükümetler ekolojik ve doğal kaynaklar ile ilgili nedenler öne sürseler de, hammaddelere uygulanan ihracat kısıtlamalarının arkasındaki asıl motivasyonun genellikle yerli işlenmiş ürün sanayiini desteklemek veya vergi gelirlerini artırmak olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısı ile ihracat kısıtlamaları ile beklenen en önemli sonuç yurtiçinde düşen hammadde fiyatları ile katma değeri yüksek işleme sektörünün desteklenmesidir. Hammaddeye uygulanan ihracat kısıtlamaları ile iç piyasadaki fiyatlar ile ihraç fiyatları arasında bir fark yaratarak yerli mamul ürün üreticilerine uluslararası piyasalarda fiyat avantajı sağlanması hedeflenir. İhracat kısıtlamaları sonucu kısa dönemde iç piyasa fiyatı ile dış piyasa fiyatı arasında bir fark oluşacaktır. Böylelikle işleme sektörü daha ucuz hammadde sağlayacaktır. Bu ise, işleme sektörüne “dolaylı sübvansiyon” anlamına gelmektedir.

İç piyasaya ucuz hammadde sağlayarak, daha fazla katma değer içeren işlenmiş ürün üretimini ve ihracatını artırmak amacıyla uygulanan ihracat kısıtlamalarının etkileri beklenenden farklı ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir uygulamada beklenen etki, işlenmiş ürün üreticilerine uluslararası fiyatlardan daha ucuza hammadde sağlayarak dış piyasada rekabet avantajı sağlanması ile işlenmiş ürün ihracatında ve nihai olarak da toplam ihracatta artış sağlamaktır. Fakat toplam ihracatta bir artışın gerçekleşebilmesi için ihracat kısıtlamasının ortaya çıkaracağı işlenmiş ürün ihracatındaki artışın, hammadde ihracatındaki azalmadan daha fazla olması gerekmektedir. Bunun aksinin ortaya çıktığı örnekler mevcuttur. Örneğin Kamerun’un tomruk ihracatını kısıtlayıcı tedbirlerinden sonra işlenmiş kereste ihracatında meydana gelen artışın, tomruk ihracatında meydana gelen azalmadan daha az olduğu görülmüştür (Kim, 2010).

Amaç toplam ihracatı arttırmaktan ziyade hammaddenin işlenmesiyle ülkede katma değeri arttırmaksa, etkin yöntem vergi (Devlet hissesi) indirimleridir. Maden Kanunu'nun 9. Maddesine göre: "Madencilik faaliyetleri Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen teşviklerden yararlandırılır. . . Ürettiği madeni yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, bu tesislerde üretimde değerlendirilen maden miktarı için Devlet hakkının % 50'si alınmaz." Yürürlükteki durumuyla II. Grup maden tanımına giren mermerin çıkarımında %2 Devlet hissesi vardır, işlenmiş mermerde bu %1'dir.

İhracat kısıtlamalarıyla katma değeri yüksek sektöre ucuz hammadde sağlama hedefinin ne kadar gerçekleşeceği aynı zamanda piyasanın yapısıyla da ilişkilidir. Türkiye'deki mermer üretiminin önemli bir kısmı entegre firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. 2012 yılı MİGEM ve TOBB verilerinden elde edilen bilgiler, hem işleme tesislerinin hem de mermer ocaklarının 3/4'ünün entegre firmalara ait olduğunu göstermektedir. Entegre firmaların istihdamdaki ve dolayısıyla toplam üretimdeki payları daha da yüksektir. Ocaklarda çalışan personelin yaklaşık 1/3 ü entegre firmalarda çalışırken, işleme tesislerinde çalışan personelin yaklaşık 1/2 si entegre firmalarda çalışmaktadır. Mermer işleme tesislerinde kullanılan teknolojiler arasında önemli derecede farklılıklar bulunmadığı ve çalışan personelin veriminin benzer olduğu varsayımı altında Türkiye'de üretilen işlenmiş mermerin yarısının entegre firmalarda gerçekleştiği söylenebilir. Entegre firmaların ihtiyacı olan blok mermeri öncelikli olarak kendi ocaklarından sağladıkları düşünülürse, blok mermer fiyatlarında ihracat kısıtlamaları ile gerçekleşmesi beklenen azalmanın bu firmalar için çok fazla önemli olmayacağı görülmektedir. Bu tesislerin işlenmiş mermere bir miktar daha ağırlık vermesine yol açacağı doğrudur. Buna karşılık, bu alanda üretimde Devlet hissesine indirim yoluyla yapılan ve yapılabilecek teşvik çok daha etkindir.

Böylece, ihracat kısıtlamalarındaki esas amaç iç piyasada fiyatların düşmesiyle bir teşvik yaratmaksa, işlenmiş mermer ürünlerinin sadece yarısının ocak fiyatından ham mermer kullandığı göz önünde tutulmalıdır. Bu nedenle blok mermer fiyatlarındaki azalmanın işlenmiş mermer üreticilerine sağlayacağı doğrudan girdi fiyatı avantajı kısa vadede sadece entegre olmayan mermer işleme firmaları için geçerli olacaktır. Uzun vadede ise mermer işlemesine giremeyen ocakları tasfiye eder.

Nihayet, bu analizde hatırlanması gereken önemli diğer bir nokta da Türkiye ve diğer ülkelerdeki devlet sübvansiyonları tecrübesidir. Ucuz hammadde ile yerli işlenmiş mermer sanayiinin desteklenmesinin işleme sektörünün rekabet gücünü kuvvetlendireceği ve böylelikle katma değeri daha fazla olan işlenmiş ürün ihracatının artacağı düşünülebilir. Bu iktisatta "bebek endüstri" politikaları kapsamındadır. Korumacı politikaların sektörün uzun vadeli verimlilik ve uluslararası rekabet gücüne verebileceği zarar da göz önüne alınmalıdır.

5.2 Ticaret Hadleri

İhracat kısıtlamalarından beklenen diğer bir sonuç ticaret hadlerinde bir iyileşme sağlamaktır. Ülkenin ihraç ürününün fiyatı arttıkça, bir birim ihraç ürünü ile ithal edebileceği mal miktarı artacaktır. İhracat kısıtlamaları ile ticaret hadlerinde olumlu yönde bir değişimin sağlanması ülkenin dünya piyasalarındaki pazar payı ile ilişkilidir. Hangi araç kullanılırsa kullanılsın ihracat kısıtlamalarının ülke içindeki fiyatları düşüreceğini söyleyebiliriz. Fakat bu kısıtlamaların uluslararası fiyatlara etkisi ihracatçı ülkenin söz konusu pazardaki payına bağlıdır. İhracat kısıtlamaları uygulayan ülke "küçük ülke" konumunda ise, yani ihracat pazarındaki payı küçük ise, bu uygulamanın dünya fiyatlarını etkilemesi mümkün değildir. Böyle bir uygulama sadece iç piyasadaki fiyatların düşmesi ile sonuçlanacaktır. Diğer bir ifade ile uluslararası piyasada yeterince büyük bir pazar payı olmayan ülkelerin ihracat kısıtlamaları ile ticaret hadlerini iyileştirmesi mümkün değildir. Bir başka önemli nokta ise ticaret hadlerindeki muhtemel bir iyileşmenin uzun döneme yayılıp yayılmayacağıdır. İhracat kısıtlamaları nedeniyle ticaret hadlerinde kaydedilebilecek iyileşmenin uzun dönemde de sürdürülebilmesi pek muhtemel görünmemektedir.

Eğer ihracatçı ülke "büyük ülke" ise, yani uluslararası pazarın önemli bir bölümünü kontrol ediyor ise, ihracat kısıtlamaları ülke içindeki fiyatları düşürürken, uluslararası fiyatları artıracaktır. Böyle bir durumda ithalatçı ülkeler söz konusu ürünü daha pahalıya almak zorunda kalacaklardır. İhraç edilen ürünün uluslararası piyasa fiyatının yükselmesi

ile her bir birim ihraç malı için daha fazla mal ve hizmet ithal edilebilecektir. Diğer bir ifade ile kısa dönemde ticaret hadleri iyileşecektir. Türkiye blok mermer piyasasında büyük ülke konumundadır. Bu nedenle uygulanacak bir ihracat kısıtlamasının uluslararası piyasadaki blok mermer fiyatını artırması yani ticaret hadlerinde bir iyileşme beklenir. Fakat burada uluslararası piyasadaki fiyat artışından kaynaklanan ihracat azalmasının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İhracat miktarındaki azalmanın toplamda ticaret hadlerindeki iyileşmenin etkisini ortadan kaldırması, hatta negatif hale getirmesi olasıdır.

Uluslararası fiyatların ne kadar artacağı söz konusu ürünün dünya talep esnekliği ile ilgilidir. Talep esnekliği yüksek olan bir ürünün fiyatında önemli bir artış meydana gelmeyecektir. Mermer doğası itibarıyla yüksek gelir gurubuna hitap eden bir mal olduğu için talebinin fiyat esnekliği yüksektir. Dünya talebinin fiyat esnekliği azaldıkça ihracat vergi ve fonları ithal eden ülkelere yüklenecektir. İhracat kısıtlaması yapan ülke açısından bir "optimal ihracat vergi oranı"ndan söz edilebilir. Bu vergi oranı dünya ihracat talebinin fiyat esnekliğinin tersine eşittir. Diğer bir ifade ile, bu esneklik arttıkça optimal vergi oranı sıfıra yaklaşacaktır.

Ticaret hadlerini iyileştirmeye yönelik politikaların bir başka sorunu da Dünya talep esnekliği değerlerinin sağlıklı olarak tahmin edilebilmesinin zorluğudur. Piermartini (2004)'e göre bu esnekliklerin hatalı tahmin edilmelerinin ortaya çıkaracağı refah kayıpları oldukça büyüktür ve bu nedenle ihracat vergisi uygulaması tavsiye edilmemektedir. Blok mermer ihracatı bağlamında değerlendirildiğinde ticaret hadleri hedefine yönelik ihracat kısıtlamaları bu anlamda da sorunludur.

Diğer önemli bir nokta, ticaret hadleri avantajının ancak diğer ülkelerin karşılık vermeyeceği varsayımı altında geçerli olduğudur. İhracat kısıtlamalarının ticaret hadleri üzerindeki etkisinden bahsederken, diğer ülkelerin karşılık verme ihtimallerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Diğer ülkelerin çeşitli enstrümanlar ile karşılık vermeleri durumunda beklenen faydanın azalacağı muhakkaktır. Türkiye'nin blok mermer ihracatının %81 gibi büyük bir kısmının Çin'e yapılıyor olması olası bir ihracat kısıtlamasının doğrudan Çin'i hedef alması anlamına gelmektedir. Bu durumda dış ticaret sınırlamaları konusunda oldukça aktif olan Çin'in karşılık vermesi beklenebilir.

5.3 İhracat Kısıtlamaları ve Pazar Payları

Ticaret hadlerindeki iyileşmenin etkisinin uzun dönemde ortadan kalkması beklenir. Bunun sebebi uzun dönemde ithalatçı ülkelerin ikame imkânlarının artmasıdır. Bugün elimizdeki kanıtlar, böyle bir durumun ithalatçı ülkeleri ham madde ihtiyaçlarını karşılamak üzere başka ülkeler bulmaya teşvik ettiğini göstermektedir (Dollive, 2008).

Uluslararası fiyatlarda bir artışın ortaya çıkması halinde, bunun uzun dönemde ortadan kalkacağını öngörmek zor değildir. Talebin fiyat esnekliği uzun dönemde çok daha büyüktür. Belli bir tekel gücü bulunan bir ülkenin uzun bir süre ihracat kısıtlamaları uygulaması, ithalatçı ülkeleri yeni teknolojiler geliştirmeye, ikame ürünler ve başka satıcılar bulmaya teşvik edecek, farklı üretici ülkeleri bu piyasaya girmeye teşvik edecektir (Erzan vd., 1989; Piermartini, 2004). Bu durum blok mermer pazarı için de geçerlidir. Artan uluslararası fiyatlar mermer rezervlerine sahip İran, Mısır gibi ülkelerdeki mermer ocaklarının kârlılığını artıracak ve bu ülkeleri ihracat pazarına girmeye teşvik edecektir. Bu durumda uluslararası piyasalardaki blok mermer arzındaki açık yeni ihracatçılar tarafından kapatılacak, ihracat kısıtlaması yapan ülkenin pazar payı ve ihracat geliri azalacaktır. Böyle bir durum tekstil endüstrisinde gözlemlenmiştir. Erzan vd. (1989) tekstil endüstrisine ihracat sınırlamaları getiren ülkelerin pazar paylarını ihracat sınırlaması uygulamayan ülkelere kaptırdıklarını ortaya koymuşlardır.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin blok mermer ihracatını vergilendirmesi veya başka bir şekilde kısıtlamasının uzun dönemde blok mermer ihracatı için olumsuz sonuçlar doğurması ticaret hadleri üzerinden elde edilmesi beklenebilecek faydalardan daha önemli bir konudur. Blok mermer ihracat pazarlarındaki kayıpların işlenmiş mermer ihracatını da olumsuz yönde etkilemesi muhtemeldir.

5.4 Üretim Teknolojileri Üzerindeki Etkisi

Çeşitli araçlar kullanılarak blok mermer ihracatına kısıtlamalar getirilmesi uzun dönemde teknolojilerini yenilemeyen ve daha az verimle çalışan bir mermer sektörünün ortaya çıkmasına yol açacaktır. İhracat kısıtlamalarının sonucunda normalde ihracat için üretim yapan blok üreticileri, ürettikleri ürünün önemli bir kısmını iç piyasaya arz etmek zorunda kalacaklardır. Bu durumda düşen iç piyasa fiyatı ocakçılığın kârlılığını azaltacaktır. Azalan kârlılık daha az verimli ocakların kapanması ve sektörde kalan ocakların da yeni teknolojiler için gerekli yatırımı yapmaması sonucunu doğuracaktır (Kandil ve Selim, 2006). Mermerin düşük teknoloji kullanılarak çıkarılması daha fazla fire ve dolayısıyla verim kaybı anlamına gelir.

İhracat kısıtlamalarının teknolojik etkileri sadece blok mermer üretimi sektörünü etkilemeyecektir. Mermer işleme firmaları da ucuz hammadde avantajı nedeniyle daha yeni ve ileri teknolojilere yatırım yapma ihtiyacı duymayacaklardır. İşlenmiş mermer sektöründe teknolojik yenilenme olmaması verimlilik ve uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü de olumsuz etkileyecektir.

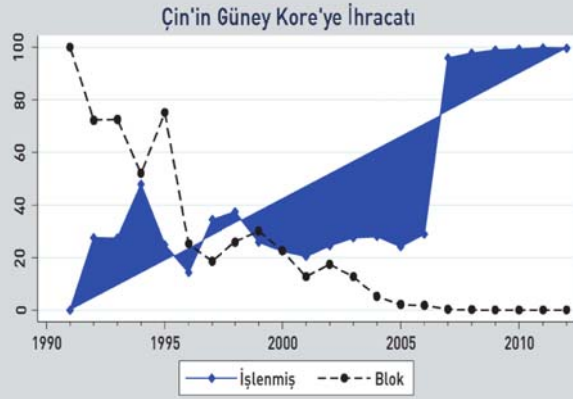
Hammaddeye uygulanan ihracat kısıtlamalarının işlenmiş ürün sektörünün teknoloji yatırımları üzerindeki etkisine önemli bir örnek Pakistan'ın ham pamuk ihracatına uyguladığı ihracat vergileridir. Pakistan 1988-1995 döneminde ham pamuk ihracatına önemli ihracat vergileri uygulamıştır. Bu politikalar ham pamuk ihracatını azaltarak iplik üretim sektörünü geliştirmek ve daha yüksek katma değer sağlayan iplik ihracatını artırmak amacını gütmektedir. İlk bakışta bu politika başarılı olmuş gibi görünse de uzun dönemde olumsuz etkilerinin kısa dönemdeki olumlu etkilerinden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Piermartini, 2004). İhracat vergileri uygulanmaya başlandıktan sonra ham pamuk ihracatı azalmış, iplik ihracatı ise artmıştır. Bununla birlikte iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır. İlk olarak yerli iplik endüstrisinin pamuk talebi oldukça inelastik olduğu için, iplik üretiminde istenen oranda artış sağlanamamıştır. İkinci olarak, düşen maliyetler nedeniyle iplik endüstrisi teknolojisini yenileme ihtiyacı duymamış ve uzun dönemde teknolojik olarak rakiplerinden geride kalmışlardır.

5.5 Mermer Çeşitliliği ve İhracat Pazarları Üzerindeki Etkiler

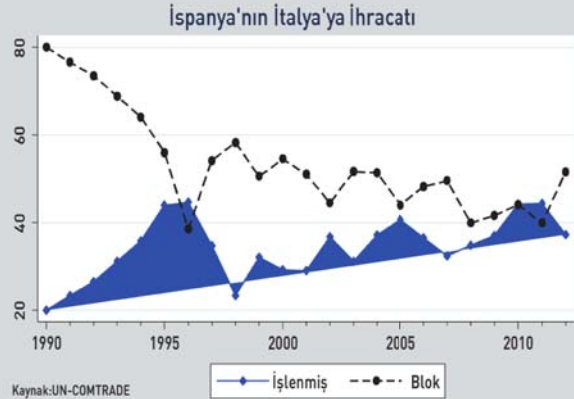
Türkiye'nin mermer sektöründeki gelişmesinin en önemli nedeni çok çeşitli doku, renk, desen ve kalitede mermer üretilmesidir. Mermer çeşitliliği ise yeni mermer ocaklarının açılmasına bağlıdır. İhracat kısıtlamaları durumunda yurtiçindeki düşük fiyatlar nedeniyle uzun dönemde blok mermer arzı azalacaktır. Sektörde yeni mermer ocakları açılmasını yavaşlatacak, mevcut ocakların bir kısmının kapanmasına yol açacaktır. Böyle bir sonuç mermer çeşitliliğinin artmasını engelleyecek ve Türkiye'nin hem blok mermerde hem de işlenmiş mermerde rekabet gücünü ve yeni pazarlar bulma yeteneğini olumsuz etkileyecektir.

Blok mermer ihracatı yeni pazarlara girilirken önemli bir rol oynayabilmektedir. Bu durum bir genellik ifade etmemekle birlikte, bazı ülkelerin belirli ihracat pazarlarına ilk önce blok mermer ile girdikleri gözlemlenmektedir. Blok mermer ile girilen bir pazarda mermerin estetik özelliklerinin ihraç edilen ülkenin zevkleriyle uyumu durumunda ilerleyen aşamalarda işlenmiş mermer ihracatı artmakta ve blok mermer ihracatının önüne geçebilmektedir. Örneğin, dünya işlenmiş mermer ihracatında önemli bir paya sahip olan Çin en büyük ihracatı gerçekleştirdiği Güney Kore pazarına önce blok mermer ihracatı ile girmiştir. Daha sonra işlenmiş mermer ihracatı blok ihracatının önüne geçmiştir (Şekil 9).

Benzer bir durum İspanya'nın İtalya'ya olan mermer ihracatında gözlemlenmektedir (Şekil 9). İspanya'nın İtalya'ya olan mermer ihracatı 1990'lı yılların başlarında ağırlıklı olarak blok mermer şeklindedir. Bu ülkede İspanyol mermerinin talep görmesi üzerine işlenmiş mermer ihracatı zaman içerisinde artmış ve %40'ları bulmuştur. İspanya'nın İtalya'ya ağırlıklı olarak blok mermer ihraç ettiği dönemde Fransa'ya olan ihracatının ağırlıklı olarak işlenmiş mermer olduğu görülmektedir. Bu durum işlenmiş mermer ihracatındaki artışın İspanya'nın mermer sektöründeki gelişmelerden ziyade İtalyan pazarındaki talebin seyri tarafından belirlendiğini göstermektedir. Bu tür örnekler blok mermer ihracatının yeni pazarlara girebilme konusundaki potansiyelini ortaya koymaktadır.

Kaynak: UN-COMTRADE

Kaynak: UN-COMTRADE

Şekil 9: Blok ve işlenmiş mermer ihracatı paylarının zaman içindeki gelişimine örnekler: İspanya ve Çin

5.6 Sermaye Birikimi, Refah Dağılımı ve Blok Mermer İhracatı

Blok mermer ve işlenmiş mermer paylarının zaman içerisindeki değişiminin arkasında yatan bir başka neden ise ihracatçı ülkenin mermer sektörünün gelişim sürecidir. Mermer ocakçılığındaki artış mermer işleme sektörünün gelişmesinde etkilidir. Genellikle önce daha düşük sermaye gerektiren blok mermer ile üretimini artıran sektör daha sonra işlenmiş mermer üretimini hızlandırmaktadır. Bu süreç kullanılan teknolojilerin zaman içerisinde yenilenmesiyle de değişmektedir. Blok mermer ihracatına getirilecek kısıtlamalar bu süreci olumsuz etkileyecektir.

Kısıtlamaların refah dağılımına da olumsuz etkileri olabilir. Hammadde ihracatına getirilecek ihracat vergileri veya miktar kısıtlamaları bu sektörden işlenmiş ürün sektörüne refah aktarımı anlamına gelmektedir. Mermer ocakları görece düşük sermaye birikimine sahip bir alt sektördür. Bu sektöre uygulanacak ihracat kısıtlamaları sermaye birikimini olumsuz olarak etkileyecektir. Bu sektördeki sermaye birikimi mermer işleme sektörüne geçiş için önemli kısıtlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca blok mermer sektöründe çalışanlar, işlenmiş mermer sektörüne göre daha düşük beceriye sahip, dolayısıyla daha düşük ücretli bir işgücüdür. Böylelikle gelir dağılımına bu kısıtlamaların etkisi düşük gelir grubu aleyhine olacaktır.

5.7 Çevresel Etkiler

Mermer sektörü hem ocak işletmeciliği hem de mermer işleme sektörü olarak çevreyi etkileme potansiyeli olan bir sektördür. (Mermer üretiminin çevresel etkileri EK'te detaylı olarak ele alınmıştır.) Buna karşılık, blok mermer ihracatında olası bir kısıtlama yeni ocakların cazibesini azaltması bu konuya bir çözüm değildir. İster ihracat vergi ve fonları, ister miktar kısıtlamaları şeklinde olsun, blok mermer ihracatına uygulanacak bir ihracat kısıtlamasının çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratma olasılığı söz konusudur. Bu etkiler hem ocak sektöründe hem de işleme sektöründe görülebilmektedir. Mermer madenciliğinin en önemli çevresel problemlerinden biri terk edilen ocaklar olarak ortaya çıkmaktadır (Mutlutürk ve Altındağ, 2009). İhracat kısıtlamaları nedeniyle düşen iç fiyatlar ham mermer arzını azaltacaktır. Bu azalmanın önemli bir kısmı bazı ocakların kapanması ile gerçekleşecektir. Sektörden çıkan firmaların açık bıraktıkları ocak işletmeleri önemli bir çevre problemi oluşturmaktadır. Bu ocaklar doğaya ve araziye yapılan tahribat olduğu gibi bırakılarak terk edilmektedir. Bu durumda firmalar piyasadan kayboldukları için ortaya çıkan çevre problemlerini tazmin edecek bir muhatap bulunması mümkün olmamaktadır (Mutlutürk ve Altındağ, 2009).

İhracat kısıtlamaları ile oluşacak çevresel etkiler terk edilen mermer ocaklarından ibaret değildir. İhracat kısıtlamaları nedeniyle düşen hammadde fiyatları işleme sektörünün daha verimli teknolojiler yerine daha fazla atık oluşturan daha ucuz teknolojilere yönelmesine yol açabilir. Bu ise mermer işleme sektöründe daha fazla atık mermer ortaya çıkması ve çevrenin daha olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Endonezya örneği bu konunun yadsınamayacak bir boyutta olabileceğini göstermiştir. Endonezya'nın tomruk ihracatına yüksek vergiler uygulamaya başlamasından sonra atık oranının bazı işleme tesislerinde %50'ye varan oranlarda arttığı tespit edilmiştir (Piermartini, 2004). Mermercilik sektöründe olası bir ihracat kısıtlaması sonucunda gerek işleme tesislerinde gerekse ocaklarda ortaya çıkan atıkların değerlendirilme oranının düşmesi de muhtemeldir.

Mermer sektöründeki çevresel olumsuz etkiler ve riskler gerekli mevzuatla etkili şekilde denetim ve olası olumsuzlukların maliyetini üreticilerin içselleştirmesi yoluyla halledilmelidir. Sektörün bir aşamasına konacak ihracat kısıtlamaları beklenenin tam aksine olumsuz çevresel sonuçlar doğurabilir.

5.8 Yenilenemeyen Doğal Kaynak

Mermer ve doğal taşlar yenilenemeyen doğal kaynaklardır. Yenilenemeyen kaynaklar yeryüzünde sınırlı miktarlarda bulunan ve tekrar oluşması mümkün olmayan veya çok uzun süreler alan varlıklar olarak tanımlanır (Heal, 2006). Mermer her ne kadar petrol, doğal gaz veya kömür gibi endüstri için kritik öneme sahip olmasa da rezervleri sınırlıdır. Yenilenemeyen doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılması önemli bir konudur. Eldeki sınırlı kaynağı ne kadar hızlı tüketmemiz gerektiği hususu, kaynağın bugün ile gelecekteki tüketimi arasında bir dengenin kurulması ile ilgilidir. Maden, mineral, fosil yakıtlar veya doğal taşlar gibi yeraltı kaynakları bağlamında bu denge "optimal çıkarma düzeyi" kavramı ile ifade edilir. Optimal üretim rezervlerin büyüklüğü, kaynağın kullanımının yaratacağı dışsalıklar, üretimde kullanılan teknoloji ve gelecekteki üretim miktarları ve talep yapısı gibi unsurlarla yakından ilgilidir. Bu hususlardaki belirsizlikler ise bir optimal çıkarma düzeyinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır.

Yenilenemeyen kaynakların sınırsız bir şekilde çıkarılmasını kontrol etmek amacıyla en sık kullanılan araç vergilerdir. Bu amaçla üretim, mülkiyet veya kurumsal gelir vergileri gibi vergiler uygulanmaktadır. Bu vergilerin etkinliğini inceleyen ve 1930'lara kadar giden geniş bir literatür mevcuttur (Hotelling, 1931; Deacon, 1993; Dasgupta, Heal ve Stiglitz, 1980). İrdelenen temel sorular petrol ve mineral gibi yenilenemeyen kaynakların optimal çıkarma miktarlarının ne olduğu ve bu optimal düzeyi tutturmak için olası vergilerin nasıl ve ne ölçüde kullanılacağıdır. Bu olası vergilerin mümkünse piyasayı bozucu etkilere ve dolayısıyla refah kayıplarına en az neden olacak şekilde belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalardan optimal vergi türü ve miktarının önemli ölçüde çıkarma maliyetlerine bağlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye'de mermer ocakçılığı teşvikler kapsamındadır. Bunun anlamı Devletin blok mermer üretimini ve/veya üretime olan yatırımı bir şekilde "optimal" seviyenin altında gördüğüdür. Mermer üretiminde optimal miktarların ne olduğu konusunda yapılmış herhangi bir çalışma yoktur. Esasen, mermer ve diğer doğal taşların heterojen ürünler olması nedeniyle optimal bir üretim miktarı veya miktarları saptanması zordur. Belli tür mermerlerin rezervlerinin çok daha geniş ve yaygın olmasına karşın, bazı mermer türleri çok daha nadir bulunabilmektedir. Mermer çeşitliliğinin ve az bulunan mermer madenlerinin artması bu alandaki girişimcilerin daha fazla arama yapmasına bağlıdır. Bu çerçevede ilave bir vergi – Devlet hissesinin artışı - arama faaliyetlerine yapılacak yatırımları olumsuz etkileyecektir. Diğer bir ifade ile optimal üretim perspektifi ile optimal yatırım perspektiflerinin birbirleriyle çelişmesi söz konusudur (Withagen, 1985: s.142). Türkiye'de yatırım perspektifiyle hareket edilerek "Yatırım Teşvik Uygulamaları" kapsamında mermer ocakçılığı "öncelikli yatırımlar" listesine dahil edilmiştir. Bu çerçevede mermer ocakçılığı 5. Bölge (en az kalkınmış bölgenin bir altı) teşviklerinden yararlandırılmaktadır.

Bu araştırmanın konusu ihracat kısıtlamalarının olası etkileridir. Mermer için yenilenemeyen bir doğal kaynak olarak optimal bir strateji geliştirilecek olursa, ekonomi öğretisi bize ihracata değil, konunun kaynağına, yani üretime ve yatırımlara odaklanılması gerektiğini söylemektedir.

5.9 Stratejik Dış Sermaye Yatırımları

Uluslar arası dev şirketlerin ve büyük sermaye gücüne sahip bazı ülkelerin dünyadaki doğal kaynakları stratejik bir şekilde kontrollerine aldığı, özellikle Çin'in Afrika'dan Avustralya'ya milyarlarca dolarlık madencilik yatırımları yaptığı bir gerçektir. Çin'in Türkiye'de stratejik yatırımlarla mermer ocaklarından blok temini korkulan bir senaryodur.

2003 Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve 2004 Maden Kanunu Türkiye'de yabancı yatırımcıların doğal kaynakları araması ve çıkarmasında - herhangi bir hüküm veya kanunla bir istisna olmadığı sürece - "yatırım serbestisi" ve "milli muamele" getirmiştir. Her doğal kaynakta olduğu gibi, mermerde de yabancı büyük sermayenin stratejik bir davranış olasılığı mevcuttur. Buna karşılık, homojen olmayan ve doku, kalite ve desende büyük farklılıklar gösteren mermer bu olasılıktan nispeten az etkilenecek bir metadır. Bununla bağlantılı olarak, mermer arama ve ocakçılığı, bilgi ve deneyim açısından yerel girişimcilere avantajlar sağlayan bir alandır.

Nihayet, Devlet'in elinde ihracat kısıtlamalarına gerek duymadan kullanabileceği önemli bir araç olduğunu tekrarda yarar vardır. Madencilik faaliyetleri teşviklerden yararlanmaktadır. Üretimini yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, Devlet hakkının yarısı alınmamaktadır. Ham mermerde %2 olan Devlet hissesi, işlenen mermerde %1'dir. Stratejik bir sermaye akını oluşması halinde Devlet bu oranları değiştirerek işleme faaliyetlerini çok daha güçlü bir şekilde teşvik edebilir.

6. SONUÇ

Mermer ve mermer ürünleri Türkiye'nin en önemli ihracat kalemlerindendir. Türkiye blok mermer ve işlenmiş mermer ürünlerinde dünya piyasalarındaki en önemli ilk üç ihracatçıdan biridir. Son üç yılda blok mermer ihracatındaki artış Türkiye'yi en büyük blok mermer satan ülke konumuna taşımıştır. Aynı dönemde, ABD'de başlayan küresel ekonomik daralma nedeniyle işlenmiş mermer ihracatımız ise azalmış ve blok mermer ihracatının altında kalmıştır. Bu durum blok mermer ihracatının işlenmiş mermer ihracatını dışladığı şeklinde bir algı oluşturmuştur. Bu çalışmada yukarıdaki gözlemden hareketle blok mermer ihracatının kısıtlanmasının katma değeri daha yüksek olan işlenmiş mermer ihracatını olumlu etkileyebileceği tezi ele alınarak muhtemel sonuçları tartışılmıştır.

Öncelikle Türkiye'nin mermer ihracat rakamlarına bakıldığında blok mermer ihracatı ile işlenmiş mermer ihracatı arasındaki farkın blok mermer ihracatı lehine açılmasının temel sebebinin blok mermer ve işlenmiş mermer pazarlarının farklılıklarından kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla elimizde blok mermer ihracatının işlenmiş mermer ihracatını dışladığına yönelik bir bulgu yoktur.

Blok mermer ihracatına getirilebilecek bir ihracat kısıtlamasının iki ana ekonomik amacı olabilir. Birincisi ticaret hadlerinde bir iyileşme sağlaması, ikincisi ise yurt içi piyasadaki fiyatları düşürerek yerli mermer işleme sektörüne dolaylı bir sübvansiyondur. Blok mermer ihracatına getirilecek kısıtlamalar ile bu amaçlara ulaşılacağı kesin değildir. Bu hedeflere ulaşılması birçok faktöre bağlıdır. Bu faktörlerin başında uluslararası talebin esnekliği ve iç piyasadaki entegre firmaların payı gelmektedir. Esnek talep ticaret hadlerinin iyileşmesini kısıtlarken, yurt içindeki düşük fiyatların entegre tesislere etkisi karmaşıktır. Bunlara ek olarak, kısa dönemde bu beklentiler gerçekleşse bile uzun dönemde söz konusu avantajların sürdürülemeyeceği aşikardır.

İhracat kısıtlamalarının orta ve uzun dönemde olumsuz etkileri olacaktır. Türkiye blok mermer ihracatında kısıtlamaya giderse bir miktar da olsa artan uluslararası fiyatlar yeni satıcıları sektöre çekecek ve blok mermer pazarında kayıplar yaşanacaktır. Buna ek olarak, iç piyasada blok mermer fiyatlarının düşmesi orta ve uzun dönemde kayıplara yol açacaktır. Bu kayıplar sektörün verimliliğinin ve mermer çeşitliliğinin azalması, ocakçılıkta sermaye birikimi ve refah dağılımının istenmeyen yönde etkilenmesi ve çevre ile ilgili olumsuzluklar şeklinde kendini gösterecektir.

Düşük işçilik maliyeti olan bazı ülkeler mermer işlemeciliği ve pazarlamada yetkinlik kazandıkça fiyat açısından avantajlı bir konuma gelebilirler. Bu çerçevede Çin Türkiye'ye çok güçlü bir rakip olmuştur. Bununla başa çıkabilmek için Türkiye tekstil ve hazır giyim ürünlerindeki gibi, İtalya benzeri, piyasada kendini kalite rekabeti ile konumlandırmak durumundadır. Modaya uyum, hızlı teslimat ve kısa partiler olarak yapılan siparişlere cevap yeteneği tekstilde olduğu gibi mermer ürünlerinde de Türkiye'ye önemli bir avantaj sağlayabilir. Ayrıca, Türkiye kaynaklı şirketlerin buradan tedarik edecekleri ham veya yarı mamul mermeri, Çin ve Hindistan dahil, işçilik maliyeti düşük ülkelerde yapacakları yatırımlarda işlemeleri de bir seçenek olabilir.

Mermer sektöründeki çevresel olumsuz etkiler ve riskler gerekli mevzuatla etkili şekilde denetim ve olası olumsuzlukların maliyetini üreticilerin içselleştirmesi yoluyla halledilmelidir. Sektörün bir aşamasına konacak ihracat kısıtlamaları beklenenin tam aksine olumsuz çevresel sonuçlar doğurabilir.

Yenilenemeyen bir doğal kaynak olan mermer için optimal bir strateji geliştirilecek olursa, ekonomi öğretisi bize ihracata değil, konunun kaynağına, yani üretime ve yatırıma odaklanılması gerektiğini söylemektedir. Türkiye'de mermer ocakçılık faaliyetleri teşvikler kapsamına alınmıştır. Olası blok mermer ihracatı kısıtlamaları bu teşviklerle çelişecektir.

"Korkulan" bir senaryo Çin'in Türkiye'de stratejik yatırımlarla mermer ocaklarından blok teminidir. Homojen olmayan, doku, kalite ve desende büyük farklılıklar gösteren mermer bu tip stratejik hamleden nispeten az etkilenecek bir metadır. Bununla bağlantılı olarak, mermer arama ve ocakçılığı bilgi ve deneyim açısından yerel girişimcilere avantajlar sağlayan bir alandır. Nihayet, Devlet'in elinde ihracat kısıtlamalarına gerek duymadan kullanabileceği önemli bir araç vardır. Üretilen mermeri yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlara bu maden miktarı için Devlet hakkından indirim yapılmaktadır. Stratejik bir sermaye akını oluşması halinde ocakta Devlet hissesi ve bu indirim oranı değiştirilerek işleme faaliyetleri çok daha güçlü bir şekilde teşvik edilebilir.

EK: Mermer Üretimi ve Çevre

Mermer sektörü her endüstri gibi çevresel riskler de taşımaktadır ve gerekli mevzuatla etkili şekilde denetlenmelidir. Buna karşılık sektörün tümüne veya bir aşamasına konacak ihracat kısıtlamalarının çevreye etkisi beklenenin tam aksine, olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Mermer üretimi sırasında ortaya çıkabilecek çevresel etkiler iki şekilde meydana gelmektedir. Birinci ve daha önemli etki mermer ocaklarının bulunduğu arazinin topografyasını değiştirerek görsel olarak bozması ve bölgedeki fauna ve florayı etkilemesidir. Diğer etki mermer atıkları ve bunların yapısında bulunan kalsiyum karbonat ve diğer - zehirli olmayan - maddelerle ilgilidir. Mevcut yasal düzenlemelerde boşluklar bulunduğu ve Avrupa Birliği standartlarının altında kaldığı gözlemlenmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 9. kalkınma planı çerçevesinde hazırlanan Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda mermer sektöründe "atık"tan ziyade "artık"tan bahsedilebileceğini, bu nedenle mermer ve doğal taş sektörü için atık yönetimi ve izlenmesi ile ilgili sürece gerek duyulmadığı ifade edilmiştir (DPT, 2006: s. 89). Buna karşılık hem mermer ocaklarında hem de mermer işleme tesislerinde ortaya çıkan atıkların çevreye olumsuz etkileri olabileceği bilinmektedir (Ceylan, 2008; Çelik ve Sabah, 2008; Aukour ve Al-Qinna, 2008).

Mermer üretiminin ortaya çıkarabileceği muhtemel çevre problemlerinin örneklerini birçok ülkede görmekteyiz. Avrupa'daki önemli mermer madeni bölgelerinden İtalya'da Sardinya adasındaki Orosei mermer bölgesi, antik çağlardan bu yana mermer elde edilen Carrara bölgesi ve Portekiz'de Estramaz bölgesi gibi örnekler bu şekildeki tahribatın ne boyutlara varabileceğini göstermektedir (Gentili vd., 2011; Carredu ve Siotto, 2011; Fonseca vd. 2013). Bir diğer çarpıcı örnek ise Ürdün'dür. Ürdün'ün Zarga bölgesindeki mermer işletmelerinin çevre düzenlemelerine aykırı faaliyetleri nedeni ile bölgedeki canlı ve bitki çeşitliliği üzerinde önemli düzeyde ve kalıcı zararlar oluşturduğu tespit edilmiştir (Aukour ve Al-Qinna, 2008).

Mermer üretiminin çevreye etkileri maden arama aşamasında başlamaktadır. Mermer madeninin aranması sondaj, kazı ve deneme kesimi yapılmasını gerektirmektedir (Mutlutürk ve Altındağ, 2009). Mermer üretimine karar verilirse arazide ocak faaliyetleri başlamaktadır. Mermer üretimine karar verilmezse arazide ortaya çıkan tahribatın giderilerek doğal yapının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Mermer üretim sürecinde iki aşamada atıklar ortaya çıkmaktadır. Bunlar ocaklarda mermer blokların elde edilmesi sırasında ve de işleme tesislerinde mermerin işlenmesi sürecinde ortaya çıkan atıklardır. Mermer ocaklarının çevreye olan etkileri ocağın bulunduğu yerin jeolojik yapısına, hidrolojik özelliklerine, toprak yapısına, bitki örtüsüne ve ocağın büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Bölgenin iklim özellikleri de bu etkilerin düzeyini etkileyebilmektedir. Mermer ocaklarındaki örtü-kazı çalışmaları mevcut doğal hayatı ve bitki örtüsünü olumsuz etkiler. Ayrıca ocaklarda ortaya çıkan çeşitli büyüklükteki mermer atıklarının doğaya saçılması bir sorun olabilir. Nihayet, ocaklar terk edildiğinde su ile dolabilir ve bu alanların rehabilitasyonu zorlaşabilir (Ceylan ve Özkahraman, 2000).

Mermerin kesilmesi ve parlatılması aşamalarında önemli miktarda mermer tozu ortaya çıkmaktadır. Çok küçük taneciklerden oluşan bu toz genellikle işlem sırasında kullanılan su ile birlikte havuzlarda çöktürülme ve atılmaktadır. Mermer çamurunun çöktürülmesi ile elde edilen temiz su tekrar üretim sürecinde kullanılarak su tasarrufu sağlanabilmektedir. Uygun bir şekilde tasfiye edilmeyen mermer çamuru kurduğunda iklim şartlarının etkisiyle mermer tozu açığa çıkmaktadır. Açığa çıkan mermer tozu rüzgârla atmosfere yayılmakta, uzak mesafelere ulaşabilmekte ve sağlık açısından sorun teşkil edebileceği gibi toprak kalitesini de etkilemektedir (Demirel, 2010; El-Gammal vd., 2011; Adewole ve Adesina, 2011). Bu açıdan mermer tozlarının işletme dışına çıkmasını önlemek amacıyla bir atık yönetim stratejisi gereklidir.

Mermer üretimi esnasında makineleri soğutma amacıyla ve kesme/parlatma işlemlerinde önemli miktarda su kullanılmaktadır. Mermer üretiminde ortaya çıkan atık su kirletenler içerebilmektedir (Aukour ve Al-Qinna, 2008). Atık suyun temizlenerek tekrar kullanılması mümkündür. Bununla birlikte su kaynaklarının bol olduğu ve çevresel düzenlemelerin yeterince denetlenmediği bölgelerde işletmelerin bundan kaçınmaları ve doğal su kaynaklarını kullanarak atık suları uygun olmayan şekillerde tasfiye etme riski vardır.

Mermer ocaklarının çevreye olan etkileri ocak terk edildikten sonra da devam etmektedir (Milgrom, 2008; Mutlutürk ve Altındağ, 2009). Mermer ocakları i) istenilen ürünün bulunamaması, ii) istenilen verimin elde edilememesi, iii) madenin tükenmesi ve iv) ürünün pazarının kaybedilmesi gibi nedenler sonucunda terk edilmektedir. Terk edilen ocakların çoğunun ÇED kapsamı dışında olduğu görülmektedir (Muttutürk ve Altındağ, 2009). Bu sorunu düzenleyen “Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılması” yönetmeliği 14 Aralık 2007 tarihli ve 26730 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik 2010 yılında revize edilmiştir.⁵ Söz konusu yönetmelik, madencilik faaliyetleri, bu amaçla yapılan kazılar ve doğaya bırakılan atıklarla bozulan doğal yapının insanlar ve diğer canlıların güvenle yararlanacağı hale getirilecek şekilde yeniden düzenlenmesi için “doğaya yeniden kazandırma planı” hazırlanmasını öngörmektedir.

Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de mermer üretiminin çevresel boyutu ilk olarak 7 Şubat 1993 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED) yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelik daha sonra önemli revizyonlar geçirmiştir. ÇED yönetmeliğinin mevcut halinde en önemli hususlardan biri ÇED raporu hazırlamaktan muaf tutulan işletmelerdir. Mermer ocakları yıllık 5000m³, mermer işleme tesisleri ise yıllık 100 000m² üretim miktarlarına kadar ÇED kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca kazı ve döküm alanı dâhil olmak üzere toplam 25 hektarın altındaki ocaklar ÇED kapsamı dışında bırakılmıştır.

AB Çevre Mevzuatı

Avrupa Birliği’nde yıllık atık miktarının %29’unu maden atıkları oluşturmaktadır. Bu miktar yılda 400 milyon tondan fazla atık demektir (Commission of the European Communities, 2003). Avrupa Birliği’nin atıklar ile ilgili düzenlemelerinde mermer ocaklarında ortaya çıkan atıklar “zehirli olmayan maden atıkları” kapsamında değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği mevzuatında, mermer ocaklarının da dâhil olduğu yüzey madenciliği ve topraktan çıkarılan mineral ve dekoratif taşların işlenmesi ile ilgili endüstrilerin neden olduğu çevre sorunları Avrupa Konseyi’nin 2006/21/EC numaralı yönergesi ile düzenlenmiştir.

Türkiye’deki çevre mevzuatında maden atıkları konusunda bir boşluk vardır. Genelgeler ile doldurulmaya çalışılan bu boşluğun Avrupa Birliği mevzuatına uygun olarak ivedilikle doldurulması gerekmektedir. Türkiye’de maden atıklarını düzenleyen bir çevre yönetmeliği bulunmadığı için, 2010 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından bu boşluk doldurulana kadar kullanılacak bir genelge hazırlanmıştır. Mermer ocaklarında ortaya çıkan atıklar “İnert Maden Atıklarının Alan Islahı, Restorasyon, Dolgu Maksadıyla Kullanımı veya Depolanmasına İlişkin Genelge” başlıklı genelge ile düzenlenmiştir. Söz konusu genelgeye göre işletmeler üç ayda bir faaliyetleri ile ilgili bir rapor hazırlamalıdır. Hazırlanacak bu raporların içeriği tamamen İl Çevre ve Orman Genel Müdürlüklerine bırakılmıştır. Bu konuda en kısa zamanda Avrupa Birliği müktesebatına uygun bir yönetmeliğin çıkarılması mermer ocaklarından kaynaklanan çevresel etkilerin en aza indirilmesi için zorunludur.

⁵ 23.01.2010 tarih 27471 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Adewole M. B. ve M. A. Adesina (2011) "Impact of marble mining on soil properties in part of Guinea Savanna zone of Southwestern Nigeria" *Ethiopian Journal of Environmental Studies and Management*, 4 (2), 1-8.
- Aukour, F. J. ve M. I. Al-Qinna (2008) "Marble Production and Environmental Constrains: Case Study from Zarqa Governorate, Jordan" *Jordan Journal of Earth and Environmental Sciences*, 1(1), 11-21.
- Careddu, N. ve G. Siotto (2011) "Promoting ecological sustainable planning for natural stone quarrying. The case of the Orosei Marble Producing Area in Eastern Sardinia," *Resources Policy*, 36, 304-314.
- Ceylan, H. (2000) Mermer fabrikalarındaki mermer toz atıklarının ekonomik olarak değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 52 sayfa.
- Ceylan, H. (2008) "Mermer madenciliği ve çevre kanunu" Celal Bayar Üniversitesi Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 9, 29-38.
- Ceylan, H. ve H. T. Özkahraman (2000) "Madencilik faaliyetlerinde çevresel planlama ve uygulanabilecek doğaya yeniden kazandırma alternatifleri." *Türkiye 12. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı*, 23-26 Mayıs, 91-100.
- Commission of the European Communities (2003) Proposal for a Directive of the European Parliament and of The Council on the Management of Waste from the Extractive Industries, COM (2003) 319 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0319:FIN:EN:PDF>
- Çelik, M. Y. ve E. Sabah (2008) "Geological and technical characterisation of Iscehisar (Afyon-Turkey) marble deposits and the impact of marble waste on environmental pollution." *Journal of Environmental Management*, 87 (1), 106-116.
- Çelik, M.Y. (1996) Mermer Artıklarının (Parça-Tozların) Değerlendirilmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 119 sayfa.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2010) "İnert Maden Atıklarının Alan Islahı, Restorasyon, Dolgu Maksadıyla Kullanımı veya Depolanmasına İlişkin Genelge (2010/13), <http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/mevzuat/genelge/inertmaden27082010.pdf>
- Dasgupta, P., G. M. Heal ve J. E. Stiglitz (1980) "The Taxation of Exhaustible Resources" NBER Working Paper No. 436, <http://www.nber.org/papers/w0436>
- Deacon, R. T. (1993) "Taxation, Depletion and Welfare" *Journal of Environmental Economics and Management*, 24, 157-187.
- Demirel, B. (2010) "The effect of the using waste marble dust as fine sand on the mechanical properties of the concrete," *International Journal of the Physical Sciences*, 5(9), 1372-1380.
- Dollive, Kendall (2008) "The impact of export restraints on rising grain prices." Office of Economics Working Paper No. 2008-08-A, US International Trade Commission, Washington DC. http://www.usitc.gov/publications/332/working_papers/EC200809A.pdf
- DPT (2006) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- DPT (2006) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- Ekonomi Bakanlığı (2012) Doğaltaş Raporu, İhracat Genel Müdürlüğü, Maden, Sektör Raporları, Metal ve Orman Ürünleri Daire Başkanlığı Yayını.

El-Gammal, M. I., M. S. Ibrahim, E. A. Badr, S. A. Asker ve N. M. El-Galad (2011) "Health risk assessment of marble dust at marble workshops" *Nature and Science*, 9 (11), 144-154

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2011, Ocak) Mermer Erişim tarihi: 03 Mayıs 2013,
<http://www.enerji.gov.tr/index.php?dil=tr&sf=webpages&b=mermer&bn=230&hn=230&nm=390&id=395>

Erzan, R., Goto, J. ve Holmes, P. (1989) Effects of the MFA on Developing Countries' Trade. Institute for International Economic Studies, Stockholm University Seminar Paper, No. 449, Stockholm: IIES.
<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:331622/FULLTEXT01.pdf>

Fonseca, B. S., C. Galhano ve A. Vilão (2013) "Utilization of Estremoz marbles sawing sludge in ceramic industry – Preliminary Approach," *Civil and Environmental Research*, 3(9), 68-74.

Gentili, R., S. Sgorbati ve C. Baroni (2011) "Plant Species Patterns and Restoration Perspectives in the Highly Disturbed Environment of the Carrara Marble Quarries (Apuan Alps, Italy)," *Restoration Ecology*, 19(101), 32-42.

Goode, R., G. E. Lent ve P. D. Ojha (1966) "Role of Export Taxes in Developing Countries (Rôle des taxes d'exportation dans les pays en voie de développement) (Función de los derechos de exportación en los países en desarrollo)" *International Monetary Fund Staff Papers*, 13(3), 453-503. <http://www.jstor.org/stable/3866452?origin=JSTOR-pdf>

Hamza, R. A., S. El-Haggar ve S. Khedr (2011) "Marble and Granite Waste: Characterization and Utilization in Concrete Bricks" *International Journal of Bioscience, Biochemistry and Bioinformatics*, 1 (4), 286-291.

Heal, G. (2006) "The Optimal Use of Exhaustible Resources" Allen V. Kneese ve James B. Sweeney (Ed.) *Handbook of Natural Resource and Energy Economics*, Cilt 3 içinde (s. 855-880), Amsterdam: Elsevier.

Hotelling, H. (1931) "The Economics of Exhaustible Resources" *Journal of Political Economy*, 9, 137-75.

IHS Global Insight (2009). "China Construction: Importance of Infrastructure Construction in China," Report,
http://www.ihsglobalinsight.com/gcpath/China_V2_IHS.pdf

Kandil, Azza I. ve Tarek H. Selim (2006) "Characteristics of the marble industry in Egypt : structure, conduct, and performance," *International Business and Economics Research Journal*, Vol. 5(3), p. 25-34

Kim, J. (2010) "Recent trends in export restrictions," *OECD Trade Policy Papers*, No. 101,
<http://dx.doi.org/10.1787/5kmbjx63sl27-en>

Koca, Mehmet A. (2009) "Developments in the Metallics Market and Its Effects on the Global Steel Industry," presented at the 67th session of the OECD Steel Committee, <http://www.oecd.org/dataoecd/10/36/44257991.pdf>

Korinek J. ve J. Kim (2010) "Export Restrictions on Strategic Raw Materials and Their Impact on Trade and Global Supply," in *The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials*, OECD Publishing, 79-101.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264096448-en>

Milgrom, T. (2008) "Environmental aspects of rehabilitating abandoned quarries: Israel as a case study," *Landscape and Urban Planning*, 87, 172-179.

Mutlütürk, M. ve R. Altındağ (2009) "Terk edilmiş mermer ocakları ve çevre etkileşimi: Burdur-Isparta-Antalya örnekleri", *Mermer artıklarının değerlendirilmesi ve çevresel etkilerinin azaltılması sempozyumu*, 16-17 Ekim, Diyarbakır, 230-240.

OECD (2010) The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials, OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264096448-en>

Piermartini, R. (2004) "The Role of Export Taxes in the Field of Primary Commodities," World Trade Organization, Discussion Paper No. 4, http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/discussion_papers4_e.pdf

Price, Alan H. ve D. Scott Nance (2010) "Export Barriers and the Steel Industry" in The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials, OECD Publishing, 79-101. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264096448-en>

Sun, Zesheng ve Xiangdong Xu (2009) "Empirical Study on Chinese Coke Export Market Power", Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies, Vol. 2(2).

Tarr, David G. (2010) "The Economic Impact of Export Restraints on Russian Natural Gas and Raw Timber," in The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials, OECD Publishing, 79-101. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264096448-en>

Withagen, C. (1985) Economic Theory and International Trade in Natural Exhaustible Resources, Berlin: Springer-Verlag.

WTO (2012). Trade Policy Review Country Report-Turkey, WT/TPR/S/259. http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tpr_e.htm

Ekonomi ve Ekonometri Merkezi

BLOK MERMER

İHRACATINA GETİRİLEBİLECEK
KISITLAMALAR VE
MUHTEMEL SONUÇLARI

